Gelişmiş Ülkelerde Cinsiyete Duyarlı Politikalar: Avusturya, Kanada ve İsveç'te Yerel Hizmet Uygulamaları

Duru Çiğdem ŞİMŞEK[*]

Öz: *Toplumsal eşitsizliklerin ortadan kaldırılması ya da derinleşmesinde, yerel düzeydeki kamusal hizmetlere yönelik oluşturulan politikalar hayati önem taşımaktadır. Bu kapsamda yerel nüfusun yaklaşık yarısını oluşturan ve hali hazırda eşitsiz konumda bulunan kadınların kentsel mekan ve hizmetler içerisindeki mevcut durumunun incelenmesi, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine yönelik çözüm üretilmesinde önemli bir aşamayı oluşturmaktadır. Bu çalışma yerel hizmetler ve toplumsal cinsiyet ilişkisi temelinde kentsel düzenin kuruluşuna ilişkin iyi uygulama örneklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyete duyarlı kentsel düzenlemede dünyaya örnek teşkil edebilecek düzeydeki üç ülke seçilmiştir. Bunlar sırasıyla Avusturya, Kanada ve İsveç'tir. Söz konusu ülkelerde cinsiyete duyarlı kentsel hizmet planlama örneklerine değinilmeden önce bu ülkelerde eğitim, ekonomi, sağlık gibi temel alanlarda kadınların konumları erkeklerle karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Böylece kadınların bahsi geçen alanlardaki konumları ile cinsiyete duyarlı kentsel hizmet üretimi arasındaki ilişkinin de ortaya konulması planlanmıştır.*

Anahtar Kelimeler*: Toplumsal cinsiyet, yerel hizmet, kentsel mekan*

Gender Sensitive Policies in Developed Countries: Local Service Practices in Austria, Canada and Sweden

Abstract: *The policies established for public services at local level are crucial in removing or deepening the social inequalities. Within this context, examining the current condition of women who form about half of the local population and are already in unequal position, with regard to urban spaces and services forms an important stage for finding solutions to gender inequalities. This study aims to display the good practices about the organization of urban system on the basis of the relation between local services and gender. In this context three countries which can be considered more powerful universally in the gender based practices were selected. These are Austria, Canada and Sweden. But before the gender sensitive practices in urban service planning of those countries, women's status relative to men in them in basic areas like education, economy, health etc. will be studied. Thus the relationship between women's status in aforementioned areas and the production of gender sensitive urban services is planned to be introduced.*

Keywords: *Gender, local service, urban space*

[1] Bu çalışma 'Yerelde Kamu Hizmeti ve Kadın' başlıklı yayımlanmamış yüksek lisans tezinden üretilmiştir.Şimşek, D. Ç. (2016). "Yerelde Kamu Hizmeti ve Kadın", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)

[*]Arş.Gör.,Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Atakum/Samsun/Türkiye

Makale gönderim tarihi: 05.10.2017
Makale kabul tarihi:07.06.2018

Giriş

Tarihsel olarak kentlerin yönetim ve planlanmasına ilişkin politikalar büyük ölçüde erkek egemenliğinde şekillenmiş, bunun sonucunda da kentler, erkeklerin bakış açısıyla, erkeklerin ihtiyaçlarını/çıkarlarını gözeten ve yansıtan cinsiyetçi yapılı bir çevre sunmuştur. Bununla birlikte planlama alanında yürütülen pek çok araştırma, kamu alanlarının planlamasının erkeklerden çok kadınların günlük yaşantılarına etki ettiğini göstermektedir. Çünkü kadınlar erkeklere göre kentsel çevre ile daha yakın ilişkiler kurmakta; aile ve ev işleriyle – alışveriş yapmak, çocukları okuldan almak, doktora götürmek vb.- ilgili görevleri yerine getirmek için dışarıda daha çok vakit geçirmektedirler (Ramon, 2004: 216). Dolayısıyla kentsel mekanlar, ataerkil değerlerin kadın ve erkeğe yüklediği rollere bağlı olarak her iki cinsiyet açısından farklı anlamlar taşımakta, bir başka ifadeyle kadınların kenti deneyimleme süreçleri birçok nedenle erkeklerinkinden ayrışmaktadır.

Kenti deneyimleme süreçlerinin erkeklerinkinden farklı olmasının doğal sonucu olarak, kadınlar kentin her alanında kendilerine özgü bir takım sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Ancak büyük oranda erkek gözü ile şekillenen yerel politika ve hizmetler çoğunlukla cinsiyete özgü olarak nitelendirilebilecek bu sorunları ilgi alanı dışında bırakmaktadır.

Toplumsal cinsiyetin yerel düzeyde her türlü plan ve programa dahil edilmesi, başka bir ifadeyle toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, kadınların kentsel mekanlardaki varlığını dikkate alan yerel hizmet politikalarının temelini oluşturmaktadır. Bu kapsamda, ana akımlaştırma, yerel hizmet planlamasında kadın ve erkeğin siyasi, ekonomik, toplumsal, kültürel ve yasal pek çok alandaki mevcut durumunun değerlendirilmesi ve mevcut duruma yönelik politika geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Kadınların söz konusu alanlardaki haklarını kullanmalarında görünür bir engel bulunmamakla birlikte, dünyanın pek çok yerinde kadınlar cinsiyete özgü sorunlarla toplumsal yaşamda ikincil plana itilmektedir. Dolayısıyla yasal anlamda eşitlikle, yaşam çevresinde cinsiyetler arası somut eşitsizlikler birlikte değerlendirildiğinde iki sonuç ortaya çıkmaktadır. Birincisi, yasal olarak eşit yurttaşlık, kadınların günlük yaşamlarında karşılaştıkları sorunların çözümü kapsamında yeterli değildir ve yaşam koşullarının somut anlamda iyileştirilmesi için yerel düzeyde somut önlemler gereklidir. İkincisi de ilkine bağlı olarak, söz konusu somut önlemlerin, yerel hizmetlerin nicelik ve niteliğiyle doğrudan ilişkili olduğudur (Alkan, 2006: 19).

Bu çalışma, yerel hizmet sunumunda cinsiyete duyarlı politika üretiminin önemi temelinde gelişmiş Batı ülkelerinden, kadınların kentsel yaşama erkeklerle eşit katılımına imkan tanıyan uygulama örneklerini ortaya koyma amacı taşımaktadır. Bu amaç paralelinde, yerelde cinsiyete duyarlı hizmet sunumuyla

dünyaya örnek teşkil etme potansiyeli taşıyan üç ülke seçilmiştir. Bunlar sırasıyla Avusturya, Kanada ve İsveç'tir. Çalışmanın ilk bölümünde toplumsal cinsiyete duyarlı mekan ve hizmet planlaması genel hatlarıyla ortaya konulacaktır. İkinci bölümdeyse, öncelikle söz konusu ülkelerde sağlık, eğitim, yönetim gibi temel alanlarda kadın ve erkeklerin karşılaştırmalı konumları gözler önüne serilecek, ardından bu ülkelerin bazı kentlerindeki cinsiyete duyarlı hizmet planlama örneklerine değinilecektir.

Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Mekan ve Hizmet Planlaması

Eski Yunan döneminden günümüzü de içine alan tarihsel dilim içerisinde kentler keskin bir biçimde farklılaşmış toplumsal cinsiyet rollerini yansıtan ve güçlendiren bir yapıya sahip olmuştur. Bu kapsamda, toplumsal cinsiyete özel mekansal bölünme ile kadının mekanı ev ve komşuluk birimi ile sınırlandırılmıştır. Diğer bir ifadeyle "annelik ve karılık" temelinde tanımlanan kadınlar, erkeklerin kamusal çalışma alanlarından yalıtılmış ve özel denen alana yerleştirilmiştir (Alkan, 1999: 7). Birçok feminist coğrafyacı ve planlamacı da, "cinsiyetlere göre ayrışmış bu kamusal-özel karşıtlığının, modern kapitalist toplumların temelinde olduğunu ve kentsel planlama ile tasarım kararları tarafından güçlendirildiğini" ortaya koymuştur (Wekerle et al. 1980: s.8-9'den akt. Mackenzie, 2002).

Mekanın Cinsiyeti

"Cinsiyet" tanım ve ilişkilerinin zaman ve kültüre bağlı olarak değiştiğini ileri sürmek, söz konusu tanım ve ilişkilerin "yer"le yakından bağlantılı olduğunu da görmeyi gerektirmektedir. Bu kapsamda, cinsiyet rolleri ile erkeklik ve kadınlık tanımlarının toplumsal olarak kurulması ve yeniden yapılandırılması sürecinde mekansal ayrışmalar ve mekanla ilişkiler büyük önem taşımaktadır (Alkan, 2009: 12).

Mekan çalışmalarının seyri incelendiğinde, mekan-cinsiyet arasındaki bağın bir yüzyıldan fazla bir zaman zarfında kurulabildiği görülmektedir. Alman filozofu Immanuel Kant'ın 1802'de yayımlanan "Fiziki Coğrafya (*Physische Geographie*)" eserinde "betimleyici (*chorographic*)" bir disiplin olarak ele aldığı coğrafyanın, "modern coğrafya disiplininin babası" olarak anılan Alfred Hettner tarafından "açıklayıcı (*chorologic*)" olarak tercüme edilmesinden 1960'ların sonlarına değin, mekân, yansız, insan pratiğinden, toplumsal süreçlerden bağımsız, apolitik ve teknik bir araştırma nesnesi olarak değerlendirilmiştir (Alkan, 2009: 13).

Mekansal örgütlenmeyi toplumsal süreçlerden bağımsız ele alan geleneksel yaklaşıma en keskin eleştiriler 1960'ların sonları itibariyle Marksist kent bilimcilerden gelmiştir. Marksist yaklaşımlar aracılığıyla, kentsel mekanın (ye-

niden) üretim süreçleri yansızlıktan kurtarılarak, iktidar ve politikayla ilişkisi kurulmuştur. Yeni-Marksist teorisyenlerden Lefebvre, Castells ve Harvey bu bakış açısındaki öncü isimlerdir. Lefebvre, mekan örgütlenmesinin nesnel, yansız, bilimsel ve apolitik olduğu inancının karşısında durarak, mekanın "toplumsal bir ürün" olduğunu, dolayısıyla da "ideoloji ya da politikadan ayrıştırılabilen bilimsel bir nesne" olamayacağını savunmuştur (Alkan, 2005: 34). Toplumsal oluşumları, "ekonomi, ideoloji ve siyaset" olarak üç temel uğrak çerçevesinde inceleyen Castells de, her uğrağın "mekan"da ifade bulduğunu vurgulamıştır. Harvey ise kentsel yapılı çevrenin oluşumunu sermaye birikim süreçlerinden ayırmanın olanaksız olduğunu ifade ederken sermaye birikim süreçlerini mekanla kurduğu ilişkiler çerçevesinde değerlendirmiştir (Şengül, 2001: 17).

Marksist yaklaşımın mekanın ideolojik ve politik süreçlerden ayrıştırılamayan "toplumsal" bir ürün olduğu önermesi, mekan çalışmalarında ancak kısmi bir ilerleme sağlayabilmiş; Marksist teorisyenlerin ataerkil niteliği göz ardı edilen kapitalist üretim ilişkilerine ve bu bağlamda sınıfsal çelişkilere odaklanarak toplumsal cinsiyet ilişkilerini dışarıda bırakmaları, cinsiyetçi süreçlerin kentsel toplumsal-mekan bağlamıyla çözümlenmesi önünde bir engel teşkil etmiştir (Alkan, 2005: 35-38).

Bu engelin aşılması ve cinsiyet ilişkilerinin mekanla bütünleştirilerek yeniden incelenmesi ise feminizm ve coğrafya arasında 1970'li yıllar itibariyle ortaya çıkan etkileşim sayesinde mümkün olmuştur. 1960'ların sonundan itibaren gündeme gelen toplumsal radikalleşme –sivil haklar hareketi ve feminizmi de içine alan özgürleşme hareketleri- ve kadının iş gücüne artan oranda katılımı –özellikle kadınların coğrafya ve diğer disiplinlerde etkinlik ve statülerinin artması- bu etkileşimin temelini oluşturarak feminizme coğrafya alanında varlık kazandırmış ve böylece feminist coğrafyanın doğuşuna olanak tanımıştır (Tuncer, 2012: 79).

Feminist coğrafya ortaya çıkışıyla beraber, bu döneme kadar erkeklere ait ve onların deneyimlediği mekân, yer ve alanlara odaklanmış olan ve kadınların yaşantı, deneyim ve davranışlarını – kişisel veya özel meseleler olarak bakıldığı için ve toplumsal bir önemi olmadığı varsayımıyla- araştırma nesnesinin dışında bırakan coğrafya disiplinine, alan dışı edilen tüm bu konuları yeni alanlar olarak dahil etmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda feminist coğrafyacılar bir taraftan disiplinin sınırlarına ve içeriğine dair teorik ve epistemolojik tartışmalar yürütürken öte taraftan kadınların "özne" olduğu araştırmalar yapmaya gayret göstermişledir. Bu gayret doğrultusunda kadınların erkeklere göre eşitsiz ve ikincil (tabi) konumlarından kaynaklı mekânsal farklılıklara dikkat çekilmiş; kadınların erkeklere göre çok daha dezavantajlı koşullarda ve mekânsal anlamda kısıtlı yaşamları gözler önüne serilerek özellikle kentsel alan kullanım kalıplarının oluşumu ve kentin mekânsal yapısının inşa süreçlerinde ataerkil cinsiyetçi ilişkilerin oynadığı

role işaret edilmiştir (Tuncer, 2012: 80-81). Feminizmin coğrafya disiplini içindeki bu gayret ve gelişimi, nihayetinde, mekanın cinsiyetle ilişkisinin kurularak gerek toplumsal cinsiyet gerekse de mekana ilişkin algının bir adım ileriye taşınmasına olanak tanımıştır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, ister gerçek ister imgesel olsun, değişik açılardan irdelenebilecek çok katmanlı bir yapıya sahip olan mekana yönelik farklı okumaların birleştiği ortak payda, toplumsal kontrolün bir aracı olarak mekan tasarımının ideolojik bir işlevi olduğu savında yatmaktadır (Erkarslan, 2005: 158). Bu savın temelinde ise tarih boyunca, erkeğin, çok köklü geleneklerle toplumda üstün kategori haline getirilmesi ve bunun "tartışmasız" bir üstünlük olarak kurgulanması ile "mekan" arasında kurulan ilişki yer almaktadır (Atauz, 2004: 55).

Mekan paylaşımı bakımından kadınlar ve erkekler arasında her dönem, yer ve kültürde büyük ölçüde adaletsiz bir dağılım söz konusu olmuştur. Dünya mekanının bu sert kurallı bölünüşü kadının küçük mekânlarla "yetinmesine" yol açarken kadına karşı ayrımcılığın da temelini oluşturacak bir "kapatma"/ izolasyon ve kadını dış dünyadan ayıran bir genel kabulün doğallaşmasına neden olmuştur (Atauz, 2004: 56).

Günümüzde de patriarkal değerler ve bu değerler bağlamında kadın ve erkeğe yüklenen gündelik sorumluluklar ile güvenlik ve risk faktörü gibi etkenler, kadınların kamusal mekân kurgularını etkilemeye ve mekâna ilişkin cinsiyetçi önyargıları yeniden üretmeye devam etmektedir. Bu kapsamda sokaklar, lokantalar ve kahvehaneler gibi kamusal alanlar erkeklere ait mekânlar olarak kodlanmakta ve böylece de kadınların kamusal mekân kullanımları erkeklere göre oldukça sınırlı kalmaktadır (Kaya, 2006: 69).

Mekan ve Hizmet Planlamasında Cinsiyete Duyarlı Yaklaşımın Önemi

Dünya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan kadınları kentsel mekanlarda görünür kılmak, onların gereksinimlerini yok sayan, ikincilleştiren, ataerkil değerlerle yüklü kent planlama algısının tersyüz edilmesiyle mümkün olacaktır. Bu da toplumsal cinsiyete duyarlı kent planlamasını gündeme getirmektedir.

Ekonomik, sosyal ve siyasi her türlü hizmet sunumunda kadınların da erkeklerle eşit oranda gözetildiği kentler, toplumsal cinsiyete duyarlı olarak değerlendirilmektedir. Cinsiyete duyarlı kent planlamasında öncelikli olarak, kadınların kent deneyimlerini erkeklerinkinden farklı kılan ihtiyaçlarının dikkate alınması önemlidir. Bunun için de kentin ekonomik, sosyal ve fiziksel altyapısı içinde kadınların erkeklerden farklılaşan konumlarının ortaya konulması gerekmektedir.

Gerek geçmişte gerekse günümüzde, kadınların emek piyasalarındaki varlıkları, erkeklerin gerisinde, "ikincil işgücü" statüsü ile sınırlı kalmıştır. Kadınların emek piyasasındaki bu ikincil konumlarının temelinde onlara çocuk doğurmak, büyütmek, ev işlerini yapmak gibi görevleri; erkeklere ise piyasada çalışarak para kazanma görevini "esas işler" olarak yükleyen "cinsiyete dayalı iş bölümü" yer almaktadır (Özer ve Biçerli, 2004: 57).

1950'lerden bu yana daha çok kadının emek piyasasına girişi, istihdam konusunda kadın-erkek arasındaki uçurumu kapatmaya yetmemiştir. Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 2014 yılı "Küresel İstihdam Eğilimleri" raporuna göre, dünyada erkeklerin istihdama katılma oranı ortalama yüzde 72,2 iken kadınlarda bu oran yüzde 47,1 olarak kaydedilmiştir (2014, 19). Bu oranlar gelişmiş ülkelerden azgelişmiş ülkelere doğru düşüş eğilimi göstermektedir. Kadınların emek piyasasına katılmaları ne ev içi "esas" sorumluluklarında bir değişikliğe yol açmış ne de çalışma koşullarının erkeklerle eşit konuma getirilmesine olanak tanımıştır. Küresel istihdam veri analizleri, enformel sektörde çalışanların büyük ölçüde kadınlardan oluştuğunu göstermektedir. Dünya genelinde korunmasız işçilerin büyük bir kısmını oluşturan kadınlar korunmasız istihdam koşulları konusunda erkeklere göre daha çok risk altında bulunmaktadırlar (UN-Habitat, 2012: 4). "Küresel İstihdam Eğilimleri" raporu kadınların enformel sektördeki bu konumlarının günümüzde de aynı şekilde devam ettiğini gözler önüne sermektedir (ILO, 2014: 24).

Dünya genelinde aynı tip işlerde kadın ücretlerinin erkeklerinkine oranla daha düşük seviyelerde olduğu ve erkeklere göre kadınların düzenli gelir veya aylıklı pozisyonda iş bulma şanslarının daha az olduğu gözlemlenmektedir (UN-Habitat, 2012: 4). Çünkü kadınların işgücü piyasasına katılım tercih ve koşullarını belirleyen faktörler, onların birincil sorumluluk alanını ev içi hizmetlerle sınırlayan toplumsal cinsiyet bakış açısı ile şekillenmektedir. Bu kapsamda meslekler de kadın ve erkek meslekleri olmak üzere ayrışmaktadır. 2012 Dünya Kalkınma Raporu'nda, pek çok ülkede bir mesleğin erkek ya da kadın mesleği ayrımına tabi tutulmasının temelinde geleneksel toplumsal cinsiyet rol ve algısının bulunduğu belirtilmektedir. Bu doğrultuda, çoğu ülkede erkek meslekleri teknik beceri ve fiziksel kuvvet gerektiren meslekler; erkek işgücü ise "yüksek becerili işgücü" olarak değerlendirilirken, kadın mesleklerinin daha çok "kirli işler" –herhangi bir beceri gerektirmeyen çöp toplama, temizlik, bakım vb. hizmetler- sınıflaması altında kaldığı görülmektedir (World Bank, 2012: 211).

Emek piyasası içindeki ikincil konumlarının yanı sıra ekonomik kaynaklar üzerindeki denetim konusunda da kadınlar erkeklerin gerisinde kalmaktadır. Özellikle patriarkal toplumlarda kadınlar mülkiyet edinme, miras ve mülkiyet üzerinde karar verme gibi haklardan yoksun bırakılmaktadırlar. Pek çok ülke-

de kadınların mülkiyet haklarının korunması konusundaki yasal düzenlemeler yetersiz kalmaktadır (UN-Habitat, 2012: 6). Gelişmekte olan ekonomilerde mal varlığına sahip olma ve mal varlığı üzerinde denetim kurma konusundaki cinsiyet eşitsizlikleri, kadınların ekonomik faaliyetlere katılması önünde önemli bir engel teşkil ederek, cinsiyetler arası uçurumu derinleştirmektedir (Reteguis vd., 2012: 2).

Tüm bu veriler kentsel ekonomi içinde cinsiyete dayalı derin eşitsizlikleri göz önüne sererken, planlamada cinsiyete duyarlı bir bakış açısı geliştirme gereğinin ne kadar hayati öneme sahip olduğunu da ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte kentin eğitim, sağlık, güvenlik gibi sosyal altyapısı ile çöp ve atıkların imhası, ulaşım, elektrik, su, kanalizasyon gibi fiziksel altyapısına ilişkin hizmetlerinin planlanmasında da toplumsal cinsiyetin gözetilmesi büyük önem taşımaktadır; çünkü kadınlar altyapı eksikliğinden erkeklere göre farklı şekilde ve daha fazla etkilenmektedirler.

Özellikle su konusundaki altyapı eksiklikleri kadınlara artı yük getirerek hayat koşullarını ağırlaştırmaktadır. 884 milyon - yüzde 37'si Afrika'da Sahara Çölünün güney kesiminde yaşayan- insanın içilebilir temiz su kaynağına erişiminin olmadığı dünyada, hanenin su ihtiyacına yönelik yükün çoğunlukla kadınlar üzerinde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir (WHO ve UNICEF, 2010: 29). 1992'de bir grup kadın tarafından hizmet eksikliklerinin ölçülmesine yönelik göstergelerin değerlendirilmesine yardımcı olacak bilgilerin toplanması için Bolivya'da yürütülmüş bir araştırmaya göre, okul çağında olup okula gitmeyen kız çocuklarının sayısı ile su hizmeti eksikliği arasında dikkat çekici bağlantılar bulunmuştur. Çünkü temizlik, suyun temini ve kaynatılması ile çocukların bakımından sorumlu olanlar kadınlardır ve bu sorumluluk alanlarında kız çocukları annelerinin yardımcıları konumundadır (UNCHS, 1995: 1).

Su konusundaki altyapı eksikliğinin yanında atık yönetimi konusundaki eksiklikler de kadınların yaşamlarını olumsuz yönde etkilemeye devam etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü'nün, 19 Kasım 2014 "Dünya Tuvalet Günü"nde yayınladığı rapora göre dünya genelinde evinde tuvalet olmayan kişi sayısı 2.5 milyara ulaşmıştır (2014: 8). Bunların 792 milyonluk kısmını oluşturan Hindistan'da (WHO, 2014: 19) kadınlar toplu veya açık alanlarda tuvalet ihtiyaçlarını karşılarken cinsel istismara maruz kalmaktadırlar (bbc.com).

Bunların yanında ulaşım konusundaki eksikliklerin kadınlar üzerindeki etkileri de erkeklerinkinden daha farklı olmaktadır. Çünkü kadınların ulaşım tercih ve örüntüleri toplumsal cinsiyet ilişkilerine paralel olarak yapılanan hane içi yükümlülükler, işgücü piyasasındaki konumları ve kültürel normlar sebebiyle erkeklerinkinden ayrışmaktadır. Çocuk ve yaşlı bakımı, alışveriş, fatura yatırma

gibi kadınlar tarafından üstlenilen hane içi yükümlülüklerin kentsel kamusal mekanlardaki sürekliliği, "zincirleme yolculuk" olarak ifade edilen, kadınların farklı etkinlikleri ardı ardına sıraladıkları, daha kısa mesafeli ve daha fazla duraklı bir yolculuk örüntüsünü ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu örüntü içinde de kadınlar daha çok yaya olarak yolculuk yapmakta veya toplu taşıma araçlarını "tercih" etmektedirler. B*u "*tercih"in temelinde ise haneye giren gelirin ağırlıklı olarak erkek kontrolünde olması ve işgücü piyasasındaki ücret eşitsizlikleri yer almaktadır. Gelirlerinin erkeklere nazaran düşük olması kadınların özel araç ve ehliyet sahiplik oranlarının düşmesine ve erkeklere nazaran yaya olarak toplamda daha uzun mesafeler kat etmelerine neden olmaktadır (Kalfa vd., 2009: 220-222).

Cinsiyete dayalı ulaşım alanında pek çok ülkede yapılan araştırmalar kadınların kendilerine özgü ulaşım tercih ve örüntüleri içinde yine kendilerine özgü bir takım sorunla karşı karşıya kaldıklarını ortaya koymaktadır. Bunlardan biri toplu taşıma araç ve durakların tasarımına ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Kaldırım seviyesine alçalmayan otobüsler ya da kaldırım yüksekliklerinin standart olmaması, raylı sistem istasyonlarındaki asansörlerin yetersizliği gibi olumsuzluklar özellikle çocukları ve bebek arabaları ile yolculuk eden kadınların, hamilelerin ve yaşlı kadınların toplu taşıma araç kullanımlarını fiziksel olarak kısıtlamaktadır. Bir diğer sorun güvenliğe ilişkin olarak yaşanmaktadır. Yetersiz aydınlatma, seyrek gelen ulaşım araçlarındaki sıkışıklık, toplu taşıma araçlarında kadın şoför ve diğer kadın personelin yok denecek kadar az olması gibi durumlar kadınların ulaşım alanındaki güvenliğinin sağlanmasında engel oluşturmaktadır. Özellikle zamanında gelmeyen otobüsler duraklardaki bekleme süresini arttırarak kadınların cinsel taciz, saldırı, gasp gibi tehlikelerle karşılaşma risklerini arttırmaktadır. Yine toplu taşıma araçlarının zamanlamasının işe gidiş-dönüş saatlerine göre ayarlanması, işgücüne katılım oranı düşük olan, daha çok yarı zamanlı işlerde çalışan kadınların görmezden gelindiğini göstermektedir (Kalfa vd., 2009: 226-227).

Daha çok yaya olarak seyahat eden kadınlar yol ve kaldırımların yapısal sıkıntılarından da daha fazla etkilenmektedirler. Özellikle gecekondu mahallelerinin bulunduğu yerlerde yolların genellikle asfaltsız oluşu, çamurlu yollardan çocuklarını asfaltlanmış yola kadar taşımak zorunda kalan, ayaklarına poşet bağlayan, her gün ayakkabı ve giysi yıkamak zorunda olan kadınların iş yükünü ağırlaştırmaktadır (Wedel, 2013: 92). Kaldırımların çocuklu kadınların bebek arabaları ile hareketlerini rahatlatacak rampalardan yoksun oluşu da ulaşımda cinsiyete dayalı olarak çıkan sorunlara örnek teşkil etmektedir.

Bunlara ek olarak eğitim ve sağlık alanında da cinsiyete duyarlı bir planlamanın varlığına gereksinim duyulmaktadır. Yaşam koşullarının giderek zor-

laşması, kentlerdeki kadınların ekonomik etkinlikte bulunma isteğini artırmakla birlikte, yukarıda da değinildiği üzere, emek piyasasındaki ikincil konumları onlara özel birtakım politikaların üretilmesini gerekli kılmaktadır. Buna bağlı olarak kadınlara özel mesleki eğitim programlarının yaygınlaştırılması, çocuk sahibi kadınlar için yeterli ve ucuz çocuk bakım hizmetleri ile yaşlı ve bağımlılar için bakım ve barınma merkezlerinin sağlanması gibi hizmetler ancak planlamada cinsiyete duyarlı bir bakış açısının geliştirilmesi ile istenilen düzeye ulaştırılacaktır (Alkan, 2005: 64-65).

Genel olarak değerlendirildiğinde diğer alanlarda olduğu gibi kentsel altyapı ve yönetim alanlarında kadınlara özgü eğilim ve sorunların tespit edilmesi, bu sorunların çözümü konusunda önem taşımaktadır. Bu konudaki bir diğer önemli noktaysa kadınlara özgü eğilim ve sorunların tespit edilmesi sonrasında bu tespitlerin yerel düzeyde her türlü plan ve programa dahil edilmesi, yani toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılmasıdır. Kentsel hizmet planlamasında toplumsal cinsiyetin ana akımlaştırılması, kadınların üzerindeki aşırı yükü ortadan kaldırarak, yaşam kalitelerinin ve ekonomik statülerinin gelişmesine katkı sağlayacaktır.

Avusturya, Kanada ve İsveç'te Cinsiyete Duyarlı Yerel Hizmet Uygulamaları

Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği'nin 1998 tarihli "Kadın ve Yerel Yönetimler Bildirgesi"nin 10. maddesinde "Yerel yönetimler, toplumsal cinsiyet eşitliğinin elde edilmesine yönelik küresel çabaya katkı sağlama bakımından eşsiz bir konumdadır. Ayrıca yerel yönetimler, halka en yakın yönetim birimi olması ve hizmet sağlama ve istihdam yaratma konusundaki kapasiteleri sebebiyle, dünya genelinde kadınların ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin durumu üzerinde önemli bir etkiye sahiptir." ifadelerine yer verilmiştir (IULA, 1998). Yerel yönetimlerin söz konusu potansiyelini dünyadaki diğer kentlere örnek teşkil edecek şekilde ortaya koyan ülkelerden Avusturya, Kanada ve İsveç, bu bölümde üç ayrı başlık altında incelenmiştir.

Avusturya

Federal bir cumhuriyet olan Avusturya, dokuz eyaletten oluşmaktadır. 2015 verilerine göre nüfusu 8,665,550'dir. Nüfusun % 51,1'ini kadınlar oluşturmaktadır. Nüfusun % 4'ü (2014) yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır ve ülkedeki işsizlik oranı % 5,8' dir. Gelişmiş piyasa ekonomisi, vasıflı işgücü ve yüksek yaşam standardıyla Avusturya, diğer Avrupa Birliği ülke ekonomileriyle (özellikle Almanya) benzer nitelikler taşımaktadır. Ekonomik yapısı büyük ölçüde hizmet sektörüyle şekillenmiş olmakla birlikte, sanayi sektörü ile küçük fakat yüksek oranda gelişmiş tarım sektörü de bu yapı içerisinde pay sahibidir (cia.gov).

Avusturya'da, geniş kapsamlı bir sosyal güvenlik ve sosyal yardım sistemi oluşturulmuştur. Sistem iki düzeyde işletilmektedir. Birincisi, çalışan kişileri ve onlara bağlı kimselerin hastalık, kaza, işsizlik, doğum izni ve emeklilik gibi durumlarını kapsamına alan sigorta ilkesidir. İkincisi de federal, vilayet ve belediye düzeyindeki kurumlar tarafından sigorta kapsamı dışında kalan yoksul kesime sunulan sosyal yardımları içermektedir (austria.org).

Çocukların ve çalışmayan ebeveynlerin dahil edildiği yasal sağlık sigortası, tüm nüfusun % 99'unun sağlık sigortası kapsamına alınmasını garanti etmektedir (austria.org). Ülkede 1000 kişiye düşen doktor sayısı 4,9 (AB ortalaması 3,4); hemşire sayısı 7,8'dir (AB ortalaması 8,0). Ayrıca ülkede 1000 kişiye yaklaşık 8 hastane yatağı (AB ortalaması 5-6) düşmektedir. Avusturya, rahim ağzı kanser taraması oranı (% 81,5) bakımından Avrupa ülkeleri içinde (AB ortalaması % 60,3) ilk sırada yer almaktadır. Meme kanseri tarama oranı bakımından da Finlandiya ve Danimarka'dan sonra gelen Avusturya'da, % 80,2 oranla, AB ortalamasının (% 57,7) oldukça üzerinde bir performans sergilendiği görülmektedir (OECD, 2014: 63-97).

Avusturya'da genel zorunlu eğitim, altı yaşında başlamakta ve dokuz yıl sürmektedir. Okul öncesi eğitim, okul sisteminin bir parçası değildir ve bu nedenle devam edilmesi de gönüllülük esasına dayanmaktadır. Eğitim sistemi içinde özel okul ve devlet okulu arasında seçim yapılabilmekle birlikte, Avusturya'da özel okulların oranı diğer Avrupa ülkelerine kıyasla düşük seviyededir. Çocukların ve ebeveynlerinin farklı gereksinimleri dikkate alınarak planlanan okul sistemi içinde, devlet okulları parasız hizmet vermektedir (bic.at). İlköğretim ve orta öğretim eyalet düzeyinde yönetilmektedir ve eğitim sisteminde federal yasalar önemli role sahiptir. Avusturya'da 3-6 yaş dönemindeki çocuklar anaokuluna gidebilmektedir. 0-3 yaş arası çocukların bakımı ise kreş (*créches*) ya da çocuk bakıcıları aracılığıyla yürütülmektedir. 2003 verilerine göre 0-3 yaş arası yaklaşık 8500 çocuğun bakımı, 2500 çocuk bakıcısı (büyük ölçüde yarım güne dayalı) tarafından gerçekleştirilmiştir. Kreşlere katılan 0-3 yaş arası çocuk oranı ise düşük seviyede (yaklaşık % 8,9) kalmıştır ve verilere göre kreşe giden çocukların annelerinin yaklaşık % 80'i ücretli bir işte çalışmaktadır. 3-6 yaş arası çocuklarınsa % 80'i, ebeveynlerinin işgücüne katılım durumundan bağımsız, anaokulu programına devam etmektedir. Erken çocukluk hizmetlerinin büyük bir bölümünün (% 60-70) finansmanıysa 1970 yılından beri belediyelerce sağlanmaktadır (OECD, 2006: 276-278).

2011 verilerine göre ülkenin işgücü piyasasında kadın istihdamı oranı % 66,5 olup, AB ortalamasının (% 58,5) üzerindedir. Avusturya yarı zamanlı çalışan kadın oranıyla (% 43,4) da AB ortalamasını (% 31,6) geride bırakmaktadır.

Avusturya'da kadınlar erkeklerden % 25,5 daha düşük ücret almaktadır. Bu oran, Avrupa'daki diğer ülkelere kıyasla toplumsal cinsiyete dayalı en yüksek gelir uçurumunu ifade etmektedir. Ülkede ortaokul mezunu kadın oranı % 73,4'tür. Ortaöğretim mezunu kadın oranında AB ortalaması ise % 69,8'dir. Avusturya kadınları üniversiteden mezun olma oranıyla (% 14,8), AB ortalamasının (% 24,8) gerisinde kalmaktadır (European Commission, 2012: 4).

2013 yılı verilerine göre Avusturya'nın çift meclisli yasama organının alt kamarası Ulusal Konsey'de kadın oranı % 30,60; Federal Konsey'deyse bu oran % 29,50'dir (ipu.org). 2012 yılı verilerine göre yerel düzeyde kadınların temsil oranıysa % 23.3 olarak kaydedilmiştir (Sundström, 2013: 10).

Avusturya'nın Viyana kenti, toplumsal cinsiyete duyarlı kentsel düzenlemeler bakımından hem Avrupa'daki diğer kentlere hem de tüm dünyaya örnek teşkil etmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığının tüm ana plan ve programlara dahil edilmesini destekleyen bakış açısı Viyana'da 1990'ların başından beri hakim konumda olmuştur. Politika oluşturanların çoğu, Viyana'nın toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin politika üretmedeki gücünü, 1970'lerin sonu ve 1980'lerdeki bağımsız kadın hareketlerine dayandırmaktadır. Viyana'da ilk olarak 1978'de kurulan kadın sığınma evi, kadın hareketine ilişkin sivil toplum ile politika üretenler arasındaki işbirliğine örnek olarak gösterilmektedir. Bu proje, Viyana Kent Konseyi üyesi olan Johanna Dohnal tarafından desteklenmiştir. 1979'da Dohnal, Avusturya'da kadın sorunları alanında ilk devlet bakanı, ardından da bu alandaki ilk federal bakan olmuştur. Böylece, kadın sorunlarının federal seviyedeki ilk temsilciliğini, yerel politikayla da yakınlığı olan biri üstlenmiştir (Borbiro, 2011: 4).

Viyana'da, toplumsal cinsiyet eşitliği duyarlılığının tüm ana plan ve programlara dahil edilmesi, uygulamada, kenti yönetenlerin kanunlar, kurallar ve düzenlemeleri kadın ve erkeğe eşit ölçüde fayda sağlayacak şekilde oluşturması anlamına gelmektedir. Amaç, kent kaynaklarına iki cinsiyetin de eşit erişiminin güvence altına alınmasıdır. Viyana'da, kent yönetiminin eğitim ve sağlık dahil olmak üzere pek çok alanında toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısı benimsenmektedir. Ancak bu bakış açısı, hiçbir alanda, kent planlamasında yarattığı etkiden daha fazlasını yaratmamıştır. Kent planlamasına toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının dahil edildiği, altmıştan fazla pilot proje bulunmaktadır. Söz konusu projelerin büyüklük ve ölçekleri arttıkça, kentlerin yeniden şekillendirilmesine cinsiyete duyarlı bakış açısının dahil edilmesi, ülke genelinde bir zorunluluk haline gelmektedir (citylab.com).

Kent planlamasına toplumsal cinsiyet bakış açısını dahil ederken, bunu bilimsellik içinde ciddiyetle ele alan kent plancıları, herhangi bir projeye başlama-

dan önce kamusal alanı kullanan farklı insan gruplarını tespit etmeye yönelik veri toplamaktadır. Kamusal alan kullanım özelliklerinin tespit edilmesinin ardından sıra kamusal alanı kullanan insanların ihtiyaç ve ilgilerinin tanımlanmasına gelmektedir. Böylece planlama, bu ihtiyaçların giderilmesine yönelik kullanılabilmektedir (citylab.com).

Viyana'da kent planlamasına toplumsal cinsiyet bakış açısının dahil edilmesinin başlangıcı, bir grup kent plancısının 1991'de düzenlemiş olduğu 'Kamusal Alanın Sahibi Kim- Kadınların Kentte Günlük Yaşamı' başlıklı fotoğraf sergisine dayanmaktadır. Sergi, farklı kadın profillerinin Viyana'daki yaşantılarından doğan günlük rutinlerini betimlemektedir. Buna göre, kadınların her biri yaşamlarını sürdürürken farklı rotalar kullanmaktadır. Ayrıca fotoğraflar, kadınların günlük rutinlerine ilişkin tercihlerinde güvenlik ve hareket kolaylığını birincil önemde tuttuklarını ortaya koymaktadır (remixedcity.wordpress.com).

1991 yılı ayrıca Viyana'da, Kent Konseyi'nin kararıyla, kent yönetiminin bir parçası olarak 'Belediye Kadın Sorunları ve Eşit Fırsatlar Koordinasyon Dairesi*', (The Municipal Department for Women's Issues and Equal Opportunities Co-ordination)* kısa ismiyle MA 57'nin, kurulduğu yıl olarak kayda geçmektedir. O tarihten beri Viyana, Avusturya'nın, kadın meselelerinin belediye yönetimi içerisinde kurumsallaştırılmasından sorumlu özel bir birime sahip tek kenti olmuştur. MA 57'nin temel stratejik hedefleri arasında eşit ücret, kadınların sosyal güvenliği, kadınların güçlendirilmesi, iş ve özel yaşamın uyumlu hale getirilmesi, toplumsal cinsiyet temelli rol kalıpları ve cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi yer almaktadır. Birim, Viyana'da yaşayan kadınlara yönelik çok sayıda proje benzeri ve fakat sürekliliği olan programların hazırlanması ve yürütülmesinden sorumludur. Danışma ve özel hizmetler, birimin faaliyetlerinin ana unsurlarını oluşturmaktadır. 'Frauentelefon (Kadınların Telefonu)' olarak adlandırdıkları hizmetle 1994'den bu yana kadınlara yasal ve psikolojik tavsiye ve bilgi desteği sağlanmaktadır. 1996 yılında, şiddet gören kadınlar için 24-saat acil yardım hattı (Frauennotruf) hizmeti başlatılmıştır. Bunların yanında birim, farkındalık artırıcı birtakım broşür ve duyurular (kadın klavuzu-'Frauenberatung', kadınlar için güvenlik ipuçları, Jobs4girls web sitesi vb.) hazırlamakta ve yayımlamakta ve alana yönelik konferanslar (kız çocukları günü, kadınlar günü vb.) düzenlemektedir. Cinsiyete dayalı şiddet de birimin ana faaliyet konuları arasında yer almaktadır. Birim sürekli olarak araştırma projeleri, yayınlar ve konferanslar aracılığıyla şiddet konusunu işlemektedir. Bunlara ek olarak MA 57, Viyana'da beş kadın sığınma evini ve kadınlar ve toplumsal cinsiyete dayalı sorunlarla ilgilenen sivil toplum kuruluşlarını finansal olarak desteklemektedir (Borbiro, 2011: 5).

1998 yılında ise 'Kadınların Günlük Gereksinimleri ve Özel İhtiyaçlarına

Yönelik Planlama ve Yapı Koordinasyon Ofisi' *(Coordination Office for Planning and Construction Geared to the Requirements of Daily Life and the Specific Needs of Women)* kurulmuştur. Ofis, 2008 yılına kadar toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı kentsel planlamaya yönelik yaklaşık 50 pilot proje desteklemiştir. Bunlardan biri, kentin 21. bölgesinde kadın mimarlar tarafından kadınlara yönelik bir site tasarımını amaçlayan, 'Kadınlar-İş-Kent' (*Women-Work-City*) başlıklı bir projedir. Projenin temel hedefi, kadınların yaşantısını kolaylaştıracak bir yerleşim alanının yaratılmasıdır. Projenin üzerine kurulduğu temel düşünce ise, Avusturya Ulusal İstatistik Ofisi'nin yürüttüğü 'zaman kullanım' anketlerinin sonucuna dayandırılmıştır. Buna göre kadınlar, gün içinde ev işleri ve çocuk bakımında erkeklere oranla daha fazla vakit harcamaktadır. Bu kapsamda projede, etrafı geniş avlularla çevrili apartmanlar tasarlanmıştır. Avlulara serpiştirilmiş dairesel yeşil alanlar, ebeveyn ve çocukların evden çok uzaklaşmadan dışarıda vakit geçirebilmelerine imkan vermektedir. Anaokulu, eczane, doktor ofisi, polis merkezi ve çeşitli mağazalar da barındıran yerleşke, günlük işlerin yapılması, okul ve işe gidilmesinin kolaylaştırılması adına toplu taşımaya yakın mesafede inşa edilmiştir (citylab.com).

Viyana nüfusunun yaklaşık % 52'sini oluşturan kadın nüfusunun mekana yönelik deneyimlerinin dikkate alınmasının yanında kadın planlamacı ve mimarların görünürlüğünün artırılmasına hizmet eden projede (unesco.org);

- Binaların iç ve dış alanları arasında iyi ışıklandırılmış, kadınların güvenliğinin temin edildiği ve sosyalleşmelerine imkan tanıyan bağlantılar tesis edilmiştir. Örneğin merdiven boşluklarının, duvar yerine dışarıyı gören camlarla örülmesi ve iyi bir şekilde aydınlatılması, temel fonksiyonlarının yanı sıra, bu alanlarda kadınların hem korkusuzca dolaşabilmelerini hem de diğer apartman sakinleriyle vakit geçirebilmelerini sağlama amacı taşımaktadır.

- Mekan tasarımlarında çoğunlukla dikkate alınmayan, bisiklet, çocuk arabası gibi eşyalar için kolay ulaşılabilir alanların yaratılmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir.

- Açık yapılı olarak tasarlanan yer altı garajlarında doğal aydınlanma yardımı ile yüksek ölçüde güvenlik sağlanması hedeflenmiştir.

- Apartman dairelerinde ise ev işlerinin merkezi konumunda olan mutfağın tasarımına özel ilgi gösterilmiştir. Hepsi geniş, yeteri kadar gün ışığı alacak şekilde tasarlanmıştır.

Projenin etkileri değerlendirildiğinde, bu projeyle birlikte Viyana'da kadın mimar ve planlamacıların planlama ve uygulama süreçlerine katılımlarının arttığı görülmüştür. Kadın planlamacılar kent planlamasına ilişkin bilirkişi raporu

süreçlerine dahil edilmeye başlanmıştır. Projeyle kadınlara duyarlı yerleşim alanı tasarlanması konusunda kazanılan tecrübeler, başka projelerin yapım sürecinde ve her şeyin ötesinde Viyana Yapı Kanununun ilgili hükümlerindeki değişikliklerde giderek daha çok başvurulan bir kaynak halini almıştır (unesco.org).

2005 yılında Viyana Kent Konseyi'nin kararıyla 'Toplumsal Cinsiyet Anaakımı Proje Ofisi' (*Gender Mainstreaming Project Office*) kurulmuştur. Kent İdaresi Merkez Ofisi içinde yer alan Ofis, belediyenin farklı birimlerinin toplumsal cinsiyete ilişkin faaliyetlerinin koordinasyonundan sorumlu tutulmuştur. Kent İdaresi'nin yetmiş biriminden yirmisi halihazırda toplumsal cinsiyete dayalı birtakım aktiviteler ya da projeler yürütmektedir. Dolayısıyla Viyana'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin ana plan ve politikalara dahil edilmesine yönelik bahsi geçen tüm bu faaliyetler, işgücü piyasası politikaları ve kamusal alanlar, parklar, oyun alanları, bakım merkezlerinin tasarlanması ve planlanması gibi konularda uzun süreden beri görünürlüğe sahiptir. Ayrıca kent yönetimi kendi içinde de toplumsal cinsiyet eşitliğinin plan ve politikalara yansıtılması prensibine uygun hareket etmektedir. Kent yönetimi 2006 yılı itibariyle, toplumsal cinsiyet bakış açısını bütçe faaliyetlerine yansıtmış ve hatta bunun için bir komisyon oluşturmuştur (Borbiro, 2011: 6).

Viyana'da kamusal alanın toplumsal cinsiyete duyarlı tasarımına ilişkin uygulama örneklerini trafik planlaması, kamusal aydınlatma ve park gibi alanlarda da incelemek mümkündür.

Geleneksel trafik planlamasının, yaya trafiğini öncelikli alan olarak görmediği ve bunun sonucunda yaya olarak seyahat eden özellikle kadın, çocuk ve yaşlılar için yapısal bir takım dezavantajlı durum ve engeller doğurduğu düşüncesi temelinde Viyana, trafik planlamasında tüm yayalar için eşitliğin sağlanmasını amaçlamaktadır. Bunun için de Viyana'da trafik planlama sürecinde, hazırlanan plan teklifleri yayaların ilgisine sunulup, bu süreçte ortak karar alma yönteminin izlenmesine imkan tanınmaktadır (wien.gv.at). Yapılan araştırmalar Viyana'da araba ile seyahatlerin % 59'unun erkekler tarafından gerçekleştirildiği; yaya olarak seyahat edenlerin ise % 60'nın kadınlar olduğunu ortaya koymuştur. Bu veriler, Viyana'daki planlamacılar ve politika üreten kişi ve kurumlar tarafından, trafik planlamasının, cinsiyet duyarlı bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerekliliğinin temel dayanağı olarak görülmektedir (difu.de).

Viyana'da Mariahilf bölgesindeki düzenlemeler, toplumsal cinsiyete duyarlı trafik planlamasına ilişkin örneklerden birini oluşturmaktadır. Söz konusu örnekte, toplumsal cinsiyete duyarlı trafik planlaması alanında Avrupa çapında iyi uygulama örneklerinin araştırılmasının yanında, Kadınların Günlük Gereksinimleri ve Özel İhtiyaçlarına Yönelik Planlama ve Yapı Koordinasyon

Ofisi, Mariahilf cadde ağının sürdüğü 27 km boyunca, yaya trafiğinin durumu konusunda kapsamlı incelemeler yürütmüştür. Bu incelemeler sonucunda, bölgede yayaların mevcut durumunun iyileştirilmesine yönelik yoğun bir potansiyel saptanmış ve çalışmalar sonrasında yaya trafiği konusunda ilgili iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda pek çok yerde kaldırımlar genişletilmiş; bir ilkokul yakınına tuşlu trafik lambası yerleştirilmiş; bazı kaldırımlardan basamaklar kaldırılarak rampa inşa edilmiştir. Yirmi üç yerde, yayalar için ışıklandırmalar geliştirilmiş ve üç meydan yeniden tasarlanmıştır. Söz konusu iyileştirmelerin ötesinde, Mariahilf'de toplumsal cinsiyete duyarlı trafik planlamasına ilişkin olarak yürütülen bu çalışma, planlamacı ve politikacıların, yayaların ihtiyaçları noktasında farkındalık geliştirmelerine katkı sağlamıştır. Bununla birlikte, cinsiyete yönelik iyileştirmelerin yaşlılar, engelliler ve çocukların da hayatlarına olumlu yönde etkisi olduğu görülmüştür (difu.de).

Kamusal mekanın toplumsal cinsiyete duyarlı tasarımına ilişkin örneklerin incelenebileceği diğer bir alanı, kentin aydınlatılmasıyla ilgili faaliyetler oluşturmaktadır. Kadınların kamusal alanlarda şiddet, cinsel saldırı gibi tehlikelere karşı erkeklere kıyasla daha mağdur konumda olmaları temelinde, Viyana'da kamusal alanların aydınlatılmasına yönelik olarak da kapsamlı çalışmalar sürdürülmektedir. Belediye Birimi 33 (MA 33) tarafından yürütülen bu çalışmalar özellikle, kadınlar için korku ve güvensizlik yaratan parklar, boş ve kötü ışıklandırılmış sokaklar, yer altı otoparkları ve altgeçitler gibi alanları kapsamaktadır. Söz konusu çalışmalar doğrultusunda Resselpark'da tüm sokak ve bisiklet park alanları güvenliğin ön planda tutulduğu bir bakış açısıyla ışıklandırılmıştır. Buna ek olarak, tren hattı güzergahlarının aydınlatılmasına yönelik projeler hazırlanmış ve uygulamaya koyulmuştur. Bu kapsamda tren hatlarının geçtiği alanlarda parklardan duraklara, duraklardan yaya alt ve üst geçitlerine kadar pek çok yerin ışıklandırılması sağlanmıştır. MA 33 aynı zamanda, toplamda 200 parkın ışıklandırılma durumunun analiz edilmesine yönelik bir kampanya başlatmış ve Belediye Birimi 46- Trafik Yönetimi ve Organizasyonu (MA 46) ile kritik yaya geçitleri için önlemleri içeren bir katalog hazırlamıştır. Kamusal alanların cinsiyete duyarlı aydınlatılmasına yönelik bahsi geçen tüm bu çalışmalar nihayetinde kentte yaya olarak seyahat eden bütün insanlar için olumlu etkiler doğurmuştur (wien.gv.at).

Viyana'da parklar da cinsiyete duyarlı politikaların geliştirildiği alanlardan birisi olmuştur. Yürütülen araştırmaların, erkek çocuklarla karşılaştırıldığında kız çocukların kamusal parklara daha düşük oranlarda katılım gösterdiğini ortaya koyması, Viyana'da park alanlarına toplumsal cinsiyet bakış açısıyla bir düzenleme yapılması gereğini gündeme getirmiştir. Başlangıçta kız çocuklarının ilgi alanlarına odaklanarak iki kamu parkının yeniden tasarlanması ve böylece kız

çocuklarının kamusal açık alanlarda yer alma oranlarının arttırılmasına yönelik çalışma başlatılmıştır. Bu çalışma temelinde, genel anlamda toplumsal cinsiyet sorunlarına yönelik duyarlılığın geliştirilmesi ve planlama aşamasına konuya ilişkin profesyonelliğin dahil edilmesi amaçlanmıştır. 1999'da Viyana kent yönetimi, Margareten beşinci bölgedeki 'Einsiedlerpark' ve 'St. Johanns Park' isimli bu iki parkın yeniden tasarlanmasına yönelik olarak Avrupa genelinde bir müsabaka başlattığını ilan etmiştir. Altı danışman kent planlama ofisi, tekliflerini sunmuş ve konuyla ilgili derin bir fikir alışverişi içine girmişlerdir. Kısa ve yoğun planlama aşaması sırasında, bölge sakinleri, bir grup anne, bölgedeki okul ve kreşlerden temsilcilerle sayısız görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmelerde kız çocuklarının davranışları ve onların desteklenmesi için strateji geliştirilmesi üzerinde durulmuştur. Müsabaka için oluşturulan jüri, tekliflerden en iyilerini seçmiş ve 2000 yılının başında iki parkın yeniden inşası ve tasarlanmasına yönelik detaylı planlama tamamlanmıştır. İki parkın değiştirilmesi işlemi ise 2001 yılında sonlanmıştır. Yeni tasarımlarıyla bu iki park, özellikle kız çocukları için daha geniş bir faaliyet alanı sunmaktadır. Özel unsurlar, alana yönelik net düzenlemeler, toplumsal cinsiyet bakımından tarafsız faaliyet sahası, dinlenme alanları ile parklar, kız çocuklarını buralarda daha çok zaman geçirmeleri konusunda motive edici nitelik taşımakta; söz konusu düzenlemeler, kız çocuklarının bu mekanları kendi alanları gibi benimsemelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca tasarlama aşamasının, bölge sakinlerinin tecrübelerinden de yararlanılarak katılımcı bir yöntemle gerçekleştirilmesi, parkları sadece kız çocukları için değil yaşlı insanlar ve küçük çocuklu ebeveynler için de kullanışlı kılmaktadır. Yeni tasarım prensipleri aynı zamanda, diğer bölgeler veya kentlerdeki parkların yeniden planlanması için de kullanılabilecektir. Viyana kent yönetimi, 23 kent bölgesinin her birinde, orada yaşayan halkın katılımıyla toplumsal cinsiyete duyarlı olarak yeniden tasarlanmış en az bir park yapılması konusunda çalışmalarına devam etmektedir (policytransfer.metropolis.org).

Viyana'da toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara dahil edilmesinin (*gender mainstreaming*) bir prensip olarak kent yönetiminin temeline oturtulması, pek çok alanla birlikte kentsel mekanların da cinsiyete duyarlı bir bakış açısıyla planlanmasına imkan tanımaktadır. Kente yönelik politika üretilmesi sürecinde, pek çok hizmet alanın kategorize edilerek her biri için belediye bünyesinde ayrı bir birimin oluşturulması, her birimin toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış açısıyla faaliyetlerini sürdürmesinin sağlanması ve kente yönelik faaliyetlerin planlanmasında derin araştırmaların yanında kent sakinlerinin de yüksek katılımına imkan tanınması, Viyana'da toplumsal cinsiyet bakış açısının sistematik hale getirilebilmesindeki önemli unsurlardır. En üst düzeydeki karar merciinden halka kadar her aşamada toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısının

desteklenmesi, bu bakış açısının içselleştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanmasına fırsat vermektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara dahil edilmesi prensibinin kent yönetiminin faaliyetlerinin yanı sıra kendi idari ve personel sistemine de yansıtılması; uygulanan pilot projelerden çıkarılan dersler ve edinilen tecrübeler ışığında belediye birimlerince her bir faaliyet alanına yönelik kılavuz ve standartların oluşturularak arşivlenmesi, sürekliliğin sağlanmasında kritik öneme sahip olan diğer unsurlardır.

Kanada

Anayasal monarşiyle yönetilen Kanada, federal bir cumhuriyettir ve on eyalet ve üç bölgeden oluşmaktadır. 2015 verilerine göre nüfusu 35,099,836'dır. Kadınlar nüfusun % 50,4'ünü oluşturmaktadır. Nüfusun % 9,4'ü (2008) yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır ve ülkedeki işsizlik oranı % 6,9'dur. Piyasa odaklı ekonomik sistem içinde hizmet sektörü en büyük paya sahiptir. Hizmet sektöründen sonra sırasıyla sanayi ve tarım gelmektedir (cia.gov).

Kanada sosyal güvenlik sistemi, işsizlik sigortası ve yaşlılık sigortası gibi refah politikalarıyla ilgili federal yasalar ile eğitim, sosyal hizmetler ve sosyal yardım gibi refah uygulamalarıyla ilgili eyalet politika ve programlarını kapsamına almaktadır. Sosyal güvenlik hizmetleri için çalışanların maaşlarından kesinti yapılmakta olan Kanada'da sağlık sistemi, prim esasına dayalı olarak finanse edilmektedir. Sağlık standartları, federal devlet tarafından Kanada Sağlık Yasası'na dayanılarak ülke geneline yönelik oluşturulmaktadır (angloinfo.com).

Ülkede 1000 kişiye düşen doktor sayısı 2,07 (2010) (cia.gov); hemşire sayısı 9,3'tür (2011) (worldbank.org). Ayrıca ülkede 1000 kişiye yaklaşık 2,7 hastane yatağı (2010) düşmektedir (cia.gov). Kanada, rahim ağzı kanser taraması oranı yaklaşık olarak % 70 (2005) (accesstocare.on.ca); meme kanseri tarama oranıysa yaklaşık % 60'tır (ncbi.nlm.nih.gov).

Kanada'da zorunlu eğitim başlangıç yaşı 6 olmakla beraber, zorunlu eğitim süresi eyaletler arasında farklılıklar göstermektedir. Anayasal düzenlemeler altında sosyal ve eğitsel programlara ilişkin görev ve sorumluluklar, eyalet ve bölge düzeyindeki yönetim kademelerince yürütülmektedir. Asker aileleri, göçmen ve mülteciler gibi özel durumlu kesimlere ilişkin sorumluluk ise federal yönetim üzerindedir. Bununla birlikte analık ve babalık izinleri konusuna ilişkin düzenlemeler de federal yönetimin sorumluluk alanına girmektedir. Kanada'da erken çocukluk eğitim ve bakım hizmetleri çoğunlukla özel sektör tarafından verilmektedir. Dolayısıyla bu hizmetlere erişim, hizmetin bedeliyle ilişkilidir. 5-6 yaş dönemindeki çocuklar için her eyalet veya bölgede kamusal olarak finanse edilen anaokulu programı sağlanmaktadır. Bunların büyük çoğunluğu yarı

zamanlı olmakla birlikte, Quebec eyaletinde tam zamanlıdır. Tüm Kanada eyaletlerinde, 5-6 yaş dönemi okulöncesi eğitim hizmeti kamusal sorumluluk olarak kabul edilmektedir. Bu yaş dilimindeki çocukların yaklaşık % 95'i bir anaokuluna gitmektedir (OECD, 2006: 299).

Kadınların, işgücü piyasasına katılım oranı % 73,5'tir. 3 yaş altı çocuğa sahip olan kadınların istihdam oranıysa % 58,7'dir (OECD, 2006: 299). Kanada, 34 OECD ülkesi arasında kadın erkek arası en yüksek gelir uçurumunun olduğu yedinci ülkedir. Kanada'da kadınlar erkeklerden yaklaşık % 30 daha az kazanmaktadır. Cinsiyetler arası gelir uçurumunun yüksek olmasının en önemli nedenleri, Kanada'da yarı zamanlı olarak istihdam edilenlerin yaklaşık % 70'ini (2013) ve asgari ücretle çalışanlarınsa % 60'ını kadınların oluşturmasıdır (Canadian Women's Foundation, 2015). 2009 yılı verilerine göre 25-34 yaş aralığındaki kadınların % 34'ü en az bir lisans derecesine sahiptir ve bu oran erkeklerde % 26'dır. Tüm eyaletlerde 25-54 yaş aralığındaki kadınların büyük bir kısmı lise mezunudur. Lise mezunu kadın oranlarının en yüksek olduğu eyaletler % 93 ve % 92'yle British Colombia ve Ontario eyaletleridir (Turcotte, 2011: 7).

Kanada kadınları seçme ve seçilme hakkını 1921 yılında elde etmiştir ve aynı yıl ilk defa bir kadın Avam Kamarası'na seçilebilmiştir. 2011 yılı genel seçimlerinde Avam Kamarası'nda kadın oranı % 24,7 olarak kaydedilmiştir (Cool, 2013: 1). 2016 verilerine göre belediye yönetiminde seçilmiş kadın oranıysa % 26 olarak belirtilmektedir (fcm.ca).

Kanada da toplumsal cinsiyete duyarlı kentlere ilişkin iyi uygulama örneklerinin gözlenebileceği ülkelerden birisidir. Kanada kentlerinde cinsiyete duyarlı planlamaya yönelik başarılı uygulamaların, özellikle toplu taşıma sistemi alanında yürütüldüğü görülmektedir. Kadınlar için güvenli bir kent ortamı sunulması temelinde toplu taşıma alanındaki çalışmalarıyla hem Kanada hem de dünya kentlerine örnek teşkil eden kentlerin başında Toronto ve Montreal gelmektedir.

'Kadınlar için Güvenli Kentler' hareketinin başlangıcı, 1970'lerde farklı ülkelerden bir grup kadının, 'kentlerde ve kamusal alanlarda kadın hakları'na dikkat çeken eylemlerine dayanmaktadır. O dönemler itibariyle, dünya genelinde kadınların kentte güvenliği üzerine çalışmalar koordine edilmekte; toplumsal cinsiyete duyarlı kent planlamasına duyulan ihtiyaç ve kadınların güvenli kentler yaratılmasındaki rolleri üzerinde önemle durulmaktadır (ActionAid, 2014: 6).

Kamusal alanların kadınlar için tehdit ve tehlike içerdiğine ilişkin yoğun tartışmalar Toronto kentinde 1988'de düzenlenen 'Tecavüzü Durdurun' (*Stopping Rape*) başlıklı bir forum sırasında gerçekleşmiştir. Toronto'da bir tecavüzcünün, otobüsten iniş ve eve varış güzergahı arasında pek çok kadına tecavüz edip, iki kadını öldürmesi sonrasında gerçekleşen forum sırasında, 1921 yılından

beri Toronto Kent Yönetimi'nin bir birimi olarak kentin ulaşımından sorumlu Toronto Toplu Taşıma Komisyonu (Toronto Transit Commision/ TTC) tarihinde ilk kez, kadınların derin öfkesi ve toplu taşıma kullanımı konusundaki yoğun korkusuyla yüzleşmiştir. TTC, halktan gelen baskılar yanında politik baskıların da yoğunlaşmasıyla, Toronto kentinde kadınların güvenliğine ilişkin farkındalığın güçlenmesine yönelik bir kampanya başlatmıştır. İlk önce Toronto Kent Konseyi'ne bağlı bir 'Güvenli Kent Komitesi (Safe City Committee)' oluşturulmuştur. Ardından kent yöneticileri kadınlara yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin yerel stratejiler üzerine odaklanmış ve kentte yaşayan insanlar ve kadın örgütlerinin de dahil edildiği çalışmalar sonrasında 1988'de 'Kadınlara ve Çocuklara Karşı Şiddetin Önlenmesi Belediye Stratejileri' (*Municipal Strategies to Prevent Violence Against Women and Children*) başlıklı bir rapor yayımlanmış, ve stratejilerin uygulanmasını gözlemleme görevi 'Güvenli Kent Komitesi'ne verilmiştir. Toplu taşıma konusunda kadınların güvenliği üzerine tavsiyeler içeren bu rapor, şimdilerde Kent Konseyi'nin temel politikası haline gelmiştir (Wekerle, 2005: 281).

Söz konusu tavsiyeler arasında ışıklandırmaların geliştirilmesi; metro peronlarına bekleme alanlarının, kamera ve dahili telefon sistemlerinin, geliştirilmiş haritaların yerleştirilmesi gibi bir takım şekilsel düzenlemelerle birlikte, şiddete uğrayanların rehabilitasyonuna yönelik de bir takım düzenlemeler yer almaktadır. Toronto Toplu Taşıma Komisyonu bünyesinde, tüm şiddet olaylarını araştıran yeni bir personel pozisyonunun yaratılması ve cinsel saldırı üzerine ihtisaslaşmış yasal savunma organizasyonlarıyla bağlantı kurulması, bu düzenlemelere örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca Komisyon'un kamuyla doğrudan iletişim halinde olan bölümlerine daha fazla kadın personel istihdam edilmesi ve bu bölümlerde çalışanlara, cinsel saldırıya uğrayan kişilere nasıl müdahale edilmesi gerektiği konusunda eğitim programlarının uygulanması da tavsiyeler arasında sıralanmaktadır (Wekerle, 2005: 283-285).

Güvenli Kent Komitesi, raporun yönetilebilmesi için kadın gruplarıyla sıkı bir ağ oluşturmuştur. Komite ilk yılında, güvenli parklar, iş alanları ve yer altı garajları gibi konularda rehberler, çalıştaylar ve forumların geliştirilmesi; kent yönetimince işletilen otuz eğlence, dinlenme ve spor merkezinde kadınlara yönelik savunma kurslarının verilmesi; ve kadınlara ve diğer dezavantajlı gruplara yönelik şiddetin önlenmesi ile ilgili faaliyet gösteren topluluk örgütlerinin finansal olarak desteklenmesini içeren 'Şiddet Döngü Kırılması' (*Breaking the Cycle of Violence*) başlıklı bir programın başlatılmasına ilişkin çalışmalar yürütmüştür (Whitzman, 2002: 104).

Raporda geçen 'metro peronlarında bekleme alanları'nın yaratılması için yürütülen çalışmalar sonrasında ise Toronto Toplu Taşıma Komisyonu tarafından,

'Düzenli Bekleme Alanları (*Designated Waiting Areas*) (DWAs)' olarak anılan duraklar inşa edilmiştir. DWAs, otobüs ve metro hizmetinin seyrek olduğu yerlerde, kadınların taşıtları konforlu ve güvenli bir şekilde beklemelerine imkan verecek şekilde tasarlanmıştır. Bu kapsamda alanlar, iyi bir şekilde ışıklandırılmaktadır. Alanlarda acil durumların gerçekleşmesi ihtimaline karşı telefon hizmeti sunulmaktadır. Bunlara ek olarak, güvenlik kameralarıyla izlenen bu alanlarda bir polis ya da güvenlik görevlisi de yer almaktadır. Bekleme alanlarının kapalı olarak inşa edildiği durumlarda, duvarların yapımında cam ya da şeffaf bir maddenin tercih edilmesi, kadınların etrafta neler olduğunu görebilmeleri veya tehlikeli bir durumda dışarıdaki insanlar tarafından görülebilmelerine imkan vermektedir (endvawnow.org).

Toronto Toplu Taşıma Komisyonu tarafından uygulamaya konulan bir başka uygulama ise 'İhtiyari Durak' (*Request Stop*) olarak anılan bir programdır. 1991 yılından beri uygulanan programla, saat 21:00-05:00 arasında veya hava karardıktan sonra kadınların olağan duraklar arasında talep ettikleri herhangi bir noktada otobüsten inebilmeleri sağlanmaktadır (endvawnow.org).

Toronto'da 1990'larda ortaya çıkan güvenli kent hareketi kısa süre içinde Kanada'nın başka yerlerinde de etkisini göstermeye başlamıştır. Toronto'da 'Güvenli Kent Komitesi (Safe City Committee)'nin kurulmasının hemen ardından 1991'de Montreal'da 'Kadınlar ve Kent Güvenliği Eylem Komitesi' (*The Comité Action Femmes et Securité Urbaine*/CAFSU) oluşturulmuştur (Whitzman, 2002: 106). Kadın grupları, yerel otoriteler, kent planlamacıları, üniversite araştırma grupları, toplu ulaşım yetkilileri, sağlık yetkilileri ve polis ortaklığında faaliyet gösteren Komite bir toplantısında, 40.000'den fazla Montreal kadınını temsil eden 'Kadın Merkezleri Koalisyonu'nun (*La Table des Centres de femmes de Montréal*) Komite'nin yıllık eylem planına, kadınların gece saatlerinde iki durak arasında otobüsten inmelerine imkan verecek hizmetin eklenmesi talebini kabul etmiştir. Ardından talebe yönelik stratejilerin geliştirilmesi ve bir eylem planının hazırlanması için alt komiteler oluşturulmuştur. Komitelerin talebe yönelik yürüttüğü çalışmalar, yerel yönetimlerin kentte yaşayan kadınların ihtiyaçları konusunda farkındalık geliştirmelerine imkan vermiştir (UN-Habitat, 2008: 73).

Katılımcığın ön planda tutulduğu hazırlık aşamasından sonra 1994 yılında 'İki Durak Arasında (Between Two Stops)' başlıklı bir pilot proje hazırlanmıştır. Sadece kadınları kapsayan proje ile akşam saatlerinde kadınların iki durak arasında istedikleri yerde otobüsten inebilmeleri sağlanmıştır. 1996 yılının Aralık ayında sürekli hale getirilen hizmetin başlangıç saati de bu tarih itibariyle 21.30'dan 19:30'a çekilmiştir (Commonwealth Association of Planners, 2009: 21). Ayrıca yine talepler doğrultusunda, kış mevsiminde havanın daha erken kararmasına bağlı olarak, hizmetin bu dönemlerde daha erken saatlerde başlatılması kararı

alınmıştır (UN-Habitat, 2008: 73).

Nüfusunun yaklaşık % 52'si kadın olan Montreal'da da, Toronto'da olduğu gibi kent içi güvenliğin sağlanması sadece kent sakinleri değil, kent yöneticileri ve politikacılar açısından da ilgilenilmesi gereken öncelikli alanlardan birisi olmuştur. Ayrıca 'İki Durak Arasında' projesinin -fikir aşamasından uygulanma aşamasına kadar- her aşamasında kadınların kent yaşamındaki tecrübelerini merkezde tutan bir yaklaşımın sergilenmesi ve yerel güçlerin de bu süreçte, kadın ihtiyaçları üzerine eğilen tavırları, kadınların organize oldukları takdirde kentsel kamu hizmetlerine yönelik kaynakların tasarlanma ve paylaştırılma aşamalarına etkin olarak katılabileceklerini göstermiştir. Bunun yanında iki kentin ulaşım sektöründe de toplumsal cinsiyet duyarlı ve katılımcı bir planlamanın yürütülmesi, kadın örgütleriyle müzakere sürecinin kurumsallaşmasına imkan vermiştir.

Kanada'da kadınların kentte güvenliğinin sağlanabilmesi için geliştirilen bir başka uygulama 'Güvenlik Denetimi' (*Safety Audit*) olarak anılmaktadır. Kadınların güvenliği denetimi ilk defa 1989 yılında 'Kadınlara ve Çocuklara Karşı Şiddete Yönelik Büyükşehir Eylem Komitesi' (METRAC) tarafından Toronto kentinde ortaya atılmıştır. Kadınların güvenliği denetimi, kadınların hem yaşadıkları kente yönelik bilinçlerinin gelişmesi hem de toplumun kendini güvende hissetmesinin temini amacıyla tasarlanmıştır. Güvenlik denetimi üç prensip üzerine kurgulanmıştır. Birincisi, güvenlik denetiminde kadınlar, kendi çevreleri ve güvenlikleri konusunda uzman kişiler olarak kabul edilmektedir. İkincisi, güvenlik denetimi, güvensizlik problemlerine yönelik yerel ve konuya özel çözümleri desteklemektedir. Üçüncü olarak da, güvenlik denetimi kadınlar ve yerel yönetimler arasında işbirliğini teşvik etmektedir. Güvenlik denetimi süreci genel olarak, bir grup kadının ve toplumun diğer olası üyelerinin bir araya gelerek yaşadıkları toplulukta kendilerini güvensiz hissettikleri alanlar üzerine konuşmalarıyla başlamaktadır. Güvenlik denetimi grubu, denetlemek istedikleri güvensiz alanları seçtikten sonra, birlikte oraya gidip o alanı güvensiz kılan kötü ışıklandırma, kötü mesajlar içeren duvar yazıları, ıssızlık gibi faktörleri kaydetmektedirler. Denetim aşaması sona erdikten sonra, diğer aşama grubun söz konusu alanın geliştirilmesine ilişkin önerilerini ilgili yerel yönetim birimlerine veya diğer toplum üyelerine iletmesi sürecini kapsamaktadır. Bu uygulama ile fiziksel çevrenin hem kadınlar hem de toplumun geneli açısından güvenli olması; kadınların güvenliği denetimine dahil olan örgütler ve topluluklar için daha fazla fon ayrılması; denetime katılan kadınların becerilerinin gelişmesi ve kendilerine olan güvenlerinin artması; en önemlisi de kadınların güvenliği konusunda kamusal farkındalığın gelişmesi sağlanmaktadır (endvawnow.org).

Kanada'da toplumsal cinsiyete duyarlı politika üretimine ilişkin öne çıkan bir diğer alan 'konut' alanıdır. Bu alandaki cinsiyete duyarlı gelişmelerde

de kadın örgütlerinin güçlü faaliyetlerinin izini sürmek mümkündür. Ontario eyaletinde şiddet gören kadınlar için 1977'de kadın sığınma evleri taraftarlarının koalisyonu sonucu 'Ontario Ara ve Geçiş Konutları Birliği' (*The Ontario Association of Interval and Transition Houses*/OAITH) kurulmuştur. Bir insan hakkı olarak barınma hakkının, eşlerini terk etme ve kendi başına yaşama konusunda güçsüz konumda olan kadınlar söz konusu olduğunda göz ardı edildiği temelinde OAITH, şiddet gören kadınların hem güvenlik hem de barınma haklarını kaybettikleri üzerinde durmuş; konut ve konut politikalarıyla ilgili sosyal yardım koşullarındaki eksikliklere ışık tutmuştur. Ontario eyaletinde 67 kadın sığınma evinin koordinasyon birimi olarak OAITH, aynı zamanda acil durum sığınaklarında barınma süresi dolan kadınların düşük gelirleri sebebiyle, konut bulma konusunda yaşadıkları zorlukları da gündeme taşımıştır. Konut savunuculuğunun yanında kadın grupları, federal ve eyalet çapında yürütülen konut programlarına bağlı konut planlama ve üretme sürecinde yer almıştır. 1980'ler boyunca Kanada'nın pek çok yerindeki kadın sığınma evleri tarafından, 'ikinci basamak', (*second stage*) 'geçiş' (*transition*) veya 'sonraki adım' (next step) olarak isimlendirilen konutlar geliştirilmiştir. Sığınma evlerindeki kısa süreli barınma koşullarının tersine, ikinci basamak konutları, kadınlar ve çocuklarına altı aydan üç yıla kadar barınma imkanı sunmaktadır. Barınma olanaklarının yanında, bu konutlarda yaşayan kadınlara çocuk bakımı, danışma ve iş bulma konusunda destek gibi hizmetler de sunulmuştur. Ayrıca Kanada'nın çeşitli kadın örgütleri, şiddet görmüş kadın ve çocukların ihtiyaçlarına hizmet edecek kalıcı barınma olanakları geliştirmişlerdir (Wekerle, 1997: 187).

1980'lerin başından bu yana, Kanada'da kadın girişimi ve yönetiminde 100'den fazla konut projesi geliştirilmiştir. Pek çok kesimden kadını temsil eden geleneksel ve yeni kurulmuş kadın örgütleri, alt ve orta gelir sınıfından aileler için kar amacı gütmeyen, kooperatif konutların geliştirilmesini destekleyen eyalet ve federal ölçekli programlardan fon elde etmiştir. Örneğin Ontario eyaletinde bir grup düşük gelirli kadın, yönetimi kadınların elinde olan hanelere yönelik 56 birim konut projesini ortaya koymuştur. Toronto ve Montreal de konut projelerinin geliştirildiği kentler arasında yer almaktadır. Söz konusu projeler, mevcut konut piyasası içerisinde dikkate alınmayan kadınlara özgü ihtiyaçları ön planda tutarak, bunlara yönelik farkındalığın geliştirilmesine katkı sağlamaktadır. Temel barınma fonksiyonu dışında, kadınların barınma projelerinin çoğu, bazı destekleyici hizmetler, topluluk destekleri ve konut çevresinin yönetimine katılım fırsatları gibi imkanları bünyesinde buluşturmaktadır (Wekerle, 1997: 188).

Yukarıda bahsi geçen düzenlemelerin yanı sıra Kanada'da yerel kararların alınmasında kadın katılımını arttırmaya yönelik bir takım programlar da uygulanmaktadır. Kanada Yerel Yönetimler Federasyonu tarafından yürütülen bu

programlardan en günceli 'Değişim için Farklı Sesler' (*Diverse Voices for Change*) adını taşımaktadır. Yerel yönetimlerin sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğini teşvik eden program 2026 yılına kadar yerel yönetimlerde kadın oranının % 30'a çıkarılmasını amaçlamaktadır (fcm.ca).

Kanada kentlerinde toplumsal cinsiyete duyarlı uygulamaların, Viyana'da olduğu gibi yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve kent sakinlerinin güçlü işbirliği içerisinde geliştiği görülmektedir. Kentin toplumsal cinsiyete duyarlı yönde değişiminde, kent sakinlerinin örgütlenme gücünün etkisi dikkat çekicidir.

İsveç

Anayasal monarşiyle yönetilen İsveç, üniter bir devlettir ve yirmi bir ile ayrılmıştır (cia.gov). İl düzeyindeki siyasi görevler il konseyleri tarafından yürütülmektedir. Yerel düzeyde iki yüz doksan belediyeye ayrılan İsveç'te belediyeler konut, yol, su ve atık su, okul, yaşlı ve çocuk bakımı alanındaki görevlerden sorumludur. Belediyeler aynı zamanda kişiler üzerinden gelir vergisi tarh etmeye yetkili kılınmıştır. Bununla birlikte belediyeler çeşitli hizmetleri halka ücret karşılığında sunmaktadır. Bu sebeple hangi hizmeti sunmaları gerektiğine karar verme konusunda önemli bir özerkliğe sahiptirler. Ancak yasal olarak belirli temel hizmetleri sunma yükümlülüğü taşımaktadırlar (sweden.se).

2015 verilerine göre nüfusu 9,801,616'dır. Kadınlar nüfusun % 50,04'ünü oluşturmaktadır. Nüfusun % 14'ü (2011) yoksulluk sınırı altında yaşamaktadır ve ülkedeki işsizlik oranı % 7,4'tür. İsveç'te serbest piyasa kapitalizmi ile geniş çaplı sosyal refah yardımlarının kombinasyonundan oluşan bir sistem mevcuttur (cia.gov).

İsveç'in refah rejimini oluşturan sosyal demokrat refah rejimi modeli, toplumdaki tüm kişisel risklerin bir şemsiye altına alınması fikri üzerine kuruludur. Bu modelde yalnızca piyasa değil, aile de bireye sosyal güvence sağlanması temelinde formel sosyal güvenlik önlemleri açısından geri planda kalmaktadır. Buna bağlı olarak da kadınların çalışma hayatına katılımı önündeki temel engellerin ortadan kaldırılması sağlanmaktadır. Bu sistemde kadınlar, 'bakım hizmetlerini üstlenmesi gereken kimseler' değil, 'hak sahibi vatandaşlar' olarak tanınmaktadır (Urhan, 2009).

Sosyal refah hizmetleri ve eğitimle ilgili hizmetler, belediyelerce zorunlu olarak gerçekleştirilen hizmetlerdendir. Söz konusu hizmetler finansal olarak yüklü harcamaları gerektirmekle birlikte, Anayasa'nın vermiş olduğu yetkiler sayesinde bu harcamalar yerel otoritelerce karşılanmaktadır. Vatandaşların tüm sağlık hizmetlerinden yararlanabildiği İsveç'te, bu hizmetler il genel meclisleri tarafından sağlanmakta olup, masraflar hükümetin tahsis ettiği bütçeden karşılan-

maktadır (Urhan, 2009). Ülkede 1000 kişiye düşen doktor sayısı 3,9 (AB ortalaması 3,4); hemşire sayısı 11,1'dir (AB ortalaması 8,0). Ayrıca ülkede 1000 kişiye yaklaşık 3 hastane yatağı (AB ortalaması 5-6) düşmektedir. İsveç'te, rahim ağzı kanser tarama oranıysa % 78,4'tür (OECD, 2014: 63-97).

İsveç'te zorunlu eğitim başlangıç yaşı 6'dır ve eğitim anne ve babanın iş yaşantısına engel oluşturmayacak şekilde düzenlenmiştir. 1-6 yaş döneminde çocuklar anaokulu eğitimi, 6-7 yaş döneminde ise ilkokula hazırlık niteliğinde bir eğitim almaktadırlar. Erken çocukluk dönemi eğitim ve bakım hizmeti sağlama konusundaki tüm sorumluluk belediyelerin üzerindedir. Belediyeler yeterli sayıda okulöncesi eğitim kurumu ve boş zaman etkinliklerinin düzenleneceği alanların sağlanması; erken çocukluk dönemi eğitim ve bakım hizmetlerinin denetlenmesi ve söz konusu hizmetlere gerekli kaynağın ayrılmasından sorumludur. 1-2 yaş dönemindeki çocukların % 45'i; 2-3 yaş dönemindeki çocukların % 86'sı; 3-4 yaş dönemindekilerin % 91'i ve 5-6 yaş dönemindekilerin % 96'sı erken çocukluk dönemi eğitim hizmetinden yararlanmaktadır. 6-7 yaş dönemindeki çocukların % 91'i ilkokul öncesi hazırlık eğitimi almaktadır. Bunlara ek olarak, 3-12 yaş aralığındaki çocukların % 50'sinden fazlası boş zaman faaliyetlerinin gerçekleştirildiği merkezlere katılmaktadır (OECD, 2006: 408-414).

2013 verilerine göre, ülkenin işgücü piyasasında kadın istihdamı oranı % 71,8 olup AB ortalamasının (% 58,5) üzerindedir. Yarı zamanlı çalışan kadın oranıysa % 38,6'dır. Kadın ve erkek arasındaki gelir farkı oranı % 15,8'dir ve bu oranın AB ortalamasının (% 16,2) altında olduğu görülmektedir. İsveç'te ortaokul eğitimine katılan kadın oranı (% 76,9), erkek oranından (% 70,9) daha yüksektir. Buna ek olarak üniversite eğitimine % 35,0 kadın katılımı oranıyla da İsveç, AB ortalamasını (% 25,8) geride bırakmıştır (European Commission, 2013: 4).

2014 seçim verilerine göre İsveç Meclisi'nde (*Riksdag*) kadın oranı % 43,60'tır (ipu.org). Belediye konsey üyelerinin % 48'i; il konsey meclis üyelerinin ise % 47'si kadındır. (skl.se/tjanster).

Merkez ve güney Avrupa'daki ülkelerin aksine İsveç'te toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve programlara dahil edilmesini destekleyen bakış açısı 1960'lar ve 1970'lerde kendini göstermeye başlamıştır. İsveç'in toplumsal cinsiyet eşitliği algısında öncelikli amaç sadece kadın sorunlarının çözümü değildir. Başlangıcından bu yana İsveç'te toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik politikalar, her iki cinsiyetin de ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulmasını ve iki cinsiyet arasında eşitlik ve işbirliğinin desteklenmesini amaçlamıştır. Bu kapsamda İsveç'te kadın ve erkekler ekonomik bağımsızlığın kazanılması, siyasal hayata, sendikalara ve diğer sosyal faaliyetlere katılım, çocuk bakımı ve evle ilgili işler gibi pek çok alanda eşit haklar, fırsatlar ve sorumluluklara sahiptir. Cinsiyet eşit-

liği prensibi, ulusal sosyal politikalara köklerini salmış olmakla birlikte, vergi sistemi, parti aday listeleri ile hükümet ve idari organlarının oluşturulması gibi alanlarda da kendini göstermektedir. İsveç'in eşit fırsatlara yönelik politikaları, 1995 yılında Birleşmiş Milletler tarafından dünya çapında en iyi uygulama örnekleri olarak gösterilmiştir. Alandaki başarısını toplumsal cinsiyete duyarlı politika üretilmesi konusundaki uzun geçmişine dayandıran İsveç, yerel düzeyde de toplumsal cinsiyete duyarlı güçlü uygulamaların izlendiği bir ülke olmuştur (Wenner vd., 2004: 5).

Cinsiyete dayalı veri toplanması bakımından ulusal düzeyde ciddi çalışmalar yürütülen İsveç'te, 1990 yılında, Avrupa'da örneği olmayan ve 'JämIndex' (toplumsal cinsiyet eşitliği endeksi) olarak adlandırılan bir sistem geliştirilmiştir. İstihdam yapıları, çalışma saatleri, kamusal çocuk bakım hizmetleri ve hükümet organları ve komitelerinin oluşumu gibi toplamda on beş değişkene bağlı olarak tasarlanan cinsiyete dayalı veri toplama sistemi, belediye ve bölge yönetimlerinin cinsiyete göre ayrıştırılmış verilere ulaşabilmesine ve toplumsal cinsiyet eşitliği eğilimlerine göre karşılaştırma yapabilmelerine imkan tanımaktadır. Belediyeler ve bölge yönetimleri, diğer İskandinav ülkelerinin aksine İsveç'te, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve programlara dahil edilmesini destekleyen bakış açısının bölgesel ve kentsel düzeyde bilinçli olarak uygulanmasının aracı niteliğindedir. İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği'ne (*Swedish Association of Local Authorities and Regions/SALAR*) göre, İsveç'te kentlerin % 96'sı toplumsal cinsiyet temsilcisidir ve toplumsal cinsiyete duyarlı uygulamalarda, 3Rs (temsil(representation)/kaynaklar(*resources*)/gerçeklik(reality)) yöntemi kullanım alanı bulmaktadır. 1995 yılında geliştirilen ve toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik mevcut durumun değerlendirilmesine imkan veren yönteme, son zamanlarda dördüncü bir unsur olan 'sınırlama' (*restriction*) eklenmiştir. Buna bağlı olarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve programlara dahil edilmesi konusunda başarısız olan örgütler çeşitli yaptırımlara tabi tutulmaktadır (Wenner vd., 2004: 7).

İsveç'te, toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmalarının ilk aşamasını öncelikle eşitsiz alanların tespit edilmesine yönelik araştırmalar oluşturmaktadır. Bunlar, yukarda bahsi geçen 3Rs metodu, anket uygulaması gibi faaliyetleri içermektedir. Araştırmalar sonucunda kadınlar veya erkeklerin hangi alanlarda diğer cinsiyete göre eşitsiz hizmet aldığı tespit edilmekte ve ardından o alanda cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik ilgili düzenlemeye gidilmektedir. Bu kapsamda cinsiyete duyarlı hizmet gerektiren en genel ve öncelikli alanlardan birisi, dünyanın diğer kentlerinde olduğu gibi İsveç kentlerinde de, kadınların güvenliği alanıdır. Sağlık ve Refah Milli Kurulu'nun (*National Board of Health and Welfare*) değerlendirmelerine göre İsveç'te kadına karşı erkek şiddetinin topluma maliyeti yıllık

olarak yaklaşık 2.695-3.300 milyon İsveç Kronuna karşılık gelmektedir. İsveç il konseyleri ve belediyeleri şiddet mağduru kadınlarla görüşmeler yapmakta ve onlara yeterli özenin gösterilmesi, tedavi ve gerekli hizmetlerin sunulmasında önemli sorumluluklar yüklenmektedirler (SALAR, 2008: 17-19).

İsveç'te, tasarım ve toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkiyi sorgulayarak, kamusal alan tasarımlarının kadınların güvenliğine hangi ölçüde etki ettiğini ortaya koyan pek çok uygulama bulunmaktadır. Bunlardan biri, Umeå kentinde çok katlı bir otoparkın tasarımıyla ilgili olarak yürütülen bir dizi çalışmayı kapsamaktadır. Umeå Belediye Otopark Birliği Yönetim Kurulu, 3Rs yöntemiyle, çok katlı olarak tasarlanmış 'Nanna Otoparkı'nı kullananların parkla ilgili algılarını ortaya koymaya karar vermiştir. Yöntemin ilk aşaması olan 'temsil'e (*representation*) yönelik yürütülen anketler, otoparkın daha çok erkekler tarafından kullanıldığını göstermiştir. Bu sonuç aynı zamanda araştırmanın ikinci R'si, yani 'kaynaklar'a (*resources*) ilişkin olarak da bilgi vermektedir. Çünkü parkı kadınlara göre erkeklerin daha fazla kullanması, bu hizmet için ayrılan kaynaklardan erkeklerin kadınlara oranla daha fazla yararlanması anlamına gelmektedir. Yetkililer ve politikacıların otopark alanında yürüttükleri inceleme sonucunda, otopark asansörünün her katta değil, birer kat arayla durduğu ve bu konuda park içinde yeterli bilgilendirmenin olmadığı görülmüştür. Dolayısıyla, asansörün durmadığı kata arabasını park edenler ya merdivenleri kullanarak ya da araba yolunu takip ederek asansöre ulaşabilmektedir. Fakat yetkililer, iki çocuklu ve elinde yükü olan birinin yaya olarak araba yolunu takip etmesinin çocukların kontrol edilme güçlüğü sebebiyle bir takım güvenlik sorununu beraberinde getirebileceği ihtimali üzerinde durmuşlardır. Ayrıca araba yolunun, eğimi sebebiyle engelli ya da yaşlı birinin tekerlekli sandalyesini iten biri için de kullanışlı olamayacağı belirtilmiştir. Çocuklar, yaşlılar ve engelliler gibi bakıma muhtaç kimselerle ilgilenenlerin büyük çoğunlukla kadınlar olduğu düşünüldüğünde, bu iki durum da otoparkın toplumsal cinsiyet bakımından eşitsiz bir ortam sunduğunu göstermiştir. Ayrıca yetkililer, otopark merdiven boşluklarının beton duvarlarla örülü olmasının, kadınların herhangi bir saldırıya uğradıklarında kaçmaları veya dışarıdan fark edilmelerine engel teşkil edebileceğine de değinmişlerdir. Tüm bu araştırmalar sonucunda, daha çok erkek standartlarında inşa edilmiş olduğu düşünülen otopark yenilenmiştir. Düzeltmeler kapsamında otopark asansörüne ilişkin tabela ve işaretler yerleştirilerek, park kullanıcılarının asansörün hangi katlarda durduğu konusunda bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Parkta güvensizlik yaratabilecek duvar yazıları silinerek otopark yeniden boyanmış; parkın ışıklandırılmasıyla ilgili de iyileştirmeler gerçekleştirilmiştir. Merdiven boşluğu da yeniden inşa edilmiş, üç beton duvardan ikisi cam duvarla değiştirilmiştir. Tüm bu iyileştirmeler sonrasında, otoparkın hem daha çok kadın hem de daha çok erkek tarafından

kullanılmaya başlandığı görülmüştür (SALAR, 2008: 21).

Kentsel planlamanın niteliksel olarak güçlendirilmesinde planlamaya kent sakinlerinin tamamının görüş ve ihtiyaçlarının yansıtılmasının önemi temelinde İsveç'te belediyeler kadınların kentsel tasarım ve planlamaya katılımlarını destekleyen projeler geliştirmektedirler. Bunun bir örneğini Västerås Belediyesi ortaya koymuştur. Belediye tarafından üretilen proje, belediye çalışanlarının eğitilmesi; kentsel planlamanın çeşitli alanlarında mevcut durumun analiz edilmesi ve halkla istişare noktasında yeni yöntemlerin geliştirilmesi yoluyla belediye tarafından yürütülen çalışmalara toplumsal cinsiyet bakış açısının dahil edilmesi amacını taşımaktadır. Proje kapsamında yeni kent planı Belediye tarafından, alışveriş merkezleri gibi kent sakinlerince çok ziyaret edilen yerlere koyulmuştur. Belediye'nin internet sitesi üzerinden halka sunduğu online anketler de, kent sakinlerinin yeni kent planı hakkındaki görüşlerini duyurabilmelerine hizmet etmiştir. Kent sakinleri bu anketlerle, pek çok yeri haritada belirleyerek o yerlerle ilgili tavsiyelerini Belediye'ye iletme imkanı bulmuştur. Kent sakinlerinin tercihlerinde cinsiyete bağlı oluşabilecek değişimlerin açık bir şekilde ortaya konulabilmesi için Belediye tüm yorumların toplumsal cinsiyet dengesini gözden geçirmiş ve kadınlar ve erkekler tarafından verilen cevaplardaki farklılıkları analiz etmiştir. Örneğin, 'Kentte daha fazla yol, otopark, spor alanı ya da yeşil alan sağlanması, erkekler için önemli olduğu kadar kadınlar için de önemli midir?' gibi sorular ışığında Västerås Belediyesi, toplumdaki farklı kesimlerin menfaatlerine yönelik yürütülen faaliyetlerde sergilenebilecek olası ayrımcı tutumları değerlendirme fırsatı yakalamıştır. Ayrıca bu proje, kentsel planlamaya toplumsal cinsiyet bakış açısının nasıl dahil edileceği noktasında Belediye'nin tecrübe geliştirmesine ve belediye çalışanları arasında toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik farkındalığın yükselmesine katkı sağlamıştır (charter-equality.eu).

İsveç'te toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının yansıtıldığı önemli alanlardan bir diğeri eğitim alanıdır. Eğitim hizmetlerinin toplumsal cinsiyete duyarlı bir bakış açısıyla planlanması, insanlarda cinsiyet eşitliği bilincinin daha çocukluk dönemlerinde geliştirilmeye başlanması ve dolayısıyla insanların yaşamlarının her döneminde konuyla ilgili belli bir farkındalık düzeyinde olmalarına imkan tanımaktadır. Okul öncesi ve sonrası eğitimde cinsiyete duyarlı olarak hazırlanmış müfredatlar, cinsiyet eşitliğinin geliştirilmesi konusunda eğitmenlere yol göstermektedir. 1960'lardan bu yana, okullar için hazırlanan yönergelerde cinsiyet eşitliğinin gerçekleştirilmesinde kullanılabilecek yöntemlere de yer verilmektedir. 2001-2002 yılları arasında İsveç hükümeti tarafından okul öncesi ve sonrasında cinsiyet eşitliği eğitimi için 10 milyon İsveç Kronu tahsis edilmiştir. Amaç, her belediyenin 2004 yılından önce en az bir öğretmen, okul öncesi öğretmeni ya da rekreasyon liderini, özel olarak cinsiyet ve toplumsal cin-

siyet üzerine tasarlanmış bir eğitime göndermesini desteklemektir. Eğitim sonrası ise katılımcılar, 'toplumsal cinsiyet pedagogu' olarak, okul öncesi ve sonrası eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik hedeflerin hem kalitelerinin artırılması hem de gerçekleştirilmesine katkı sağlamaktadırlar. Stockholm'de zorunlu eğitime yönelik olarak 6-16 yaş aralığındaki çocuklara hizmet veren Mariaskolan Okulu, toplumsal cinsiyet duyarlılığını faaliyetlerine yansıtan okullardan birisidir. Okul müdürü 2003 yılında toplumsal cinsiyet ve eşitliği konularının eğitim uygulamalarına dahil edilmesi yönünde ilk adımı atmış ve konuyla ilgili çalışmaları başlatmıştır. İlk aşama, okuldaki eğitmenlerin toplumsal cinsiyetle ilgili konularda bilgilerinin geliştirilmesi olmuştur. Teorik bilgilerin öğrencilerle ilişkiler sırasında uygulamaya dökülmesi ise ikinci aşamayı oluşturmaktadır. Amaç okulun mevcut eğitim faaliyetlerinin, toplumsal cinsiyete daha duyarlı ve toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirici yönde değiştirilmesini sağlamaktır. Aynı zamanda, okulda görevi, eğitmenlere toplumsal cinsiyet bakımından yol göstermek ve her sınıfta toplumsal cinsiyete ilişkin dersler vermek olan bir cinsiyet pedagogu da istihdam edilmiştir (SALAR, 2008: 25-26).

Eğitim içeriğinin yanı sıra, özellikle okul öncesi eğitime yönelik planlamalar, İsveç'te kadınların aile içi geleneksel rol kalıplarından çıkarak ekonomik alanda görünürlük kazanmalarına imkan verecek düzenlemeler içermektedir. İsveç'te 0-6 yaş aralığındaki çocuklara yönelik okul öncesi eğitim/günlük bakım hizmetlerine ilişkin masraflar büyük oranda devlet tarafından karşılanmaktadır ve belediyelerin sorumluluğu altındadır. Masrafların devlet tarafından karşılanmayan kısmı ise ailelerin gelir durumu ve okul öncesi çağdaki çocuk sayısına bağlı olarak belirlenmektedir. Belediyelerin kendi yöresindeki her bir çocuğun okul öncesi eğitim hizmetinden yararlanmasını garanti edecek kurumsal alt yapıyı sağlaması ve okul öncesi eğitim kurumlarının 06:30-18:30 saatleri arasında hizmet veriyor olması, İsveç'te çocuklu kadınların iş yaşamlarının sürekliliğini güvence altına almaktadır (work.sweden.se).

Toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı yaklaşım, kent ve kentte yaşayanlara yönelik uygulamaların yanında belediyelerin kendi iç dinamiklerinde de varlığını göstermektedir. Yukarıda da bahsedildiği gibi belediye konsey üyelerinin % 48'i; il konsey meclis üyelerinin ise % 47'si kadındır. Ayrıca İsveç kentlerinde bir milyondan fazla kişiye istihdam alanı yaratılmasına katkı sağlayan belediyeler ve il konseylerinin toplam istihdamı içinde kadınlar % 80'den daha fazla paya sahiptir (skl.se/tjanster).

İsveç'te belediyeler kendi birimleri içinde toplumsal cinsiyet duyarlılığının geliştirilmesine yönelik de faaliyetler yürütmektedirler. Karlstad Belediyesi, 2001 yılından beri bünyesinde bir toplumsal cinsiyet eşitliği uzmanı çalıştırmaktadır.

2001-2006 yılları arasında belediye tarafından, tüm birimlerine yönelik bir dizi eğitim düzenlemiştir. Her biri bir yıl süren ve çeşitli bölümlerden oluşan eğitimlerle, belediyece yürütülen faaliyetlere toplumsal cinsiyet eşitliği bakış açısının dahil edilmesi amaçlanmıştır (SALAR, 2008: 28).

İsveç'in, kamu politikalarına toplumsal cinsiyet eşitliği prensibini yansıtmadaki kendine özgü başarısında, merkezden yerele bütün yönetim kademelerinde, toplumda cinsiyet eşitsizliğine yol açabilecek yapısal faktörlerin (sosyal, politik, ekonomik) her birinin büyük bir dikkatle değerlendirilmesinin büyük etkisi bulunmaktadır. Eğitimden ekonomik yaşama pek çok alanda cinsiyete duyarlı güçlü refah devleti uygulamaları da ülkenin bu alandaki başarısına temel oluşturmaktadır. Bu kapsamda güçlü merkezi politikalarla pek çok alanda güvence altına alınan toplumsal cinsiyet eşitliği prensibi, yerel yönetimler aracılığıyla da uygulama alanına taşınabilmektedir. Ayrıca dünyadaki pek çok ülkede, toplumsal cinsiyet eşitliği devlet kurumlarınca belirli dönemlerde çeşitli yapısal fonlarla finanse edilen programlara bağlı olarak uygulama alanı bulurken, İsveç'te toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve programlara dahil edilmesini destekleyen bakış açısı toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik ana yaklaşım olduğundan, sürekliliğine yönelik ek bir çabaya gerek duyulmamaktadır.

Sonuç

Yerel hizmetlerin toplumsal cinsiyete duyarlı planlanması, kentin yollarından kaldırımlarına, ulaşım güzergahlarından duraklara, alt-üst geçitlerden şehrin aydınlatılmasına, su kaynaklarından kanalizasyona, sağlıktan eğitime pek çok konunun toplumsal cinsiyet rolleri temelinde kapsamlı olarak değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

1960'ların sonlarına değin yansız, insan pratiğinden, toplumsal süreçlerden bağımsız, apolitik ve teknik bir araştırma nesnesi olarak değerlendirilen mekanın, cinsiyet bakımından tarafsız olmadığının ortaya konulması 1970'li yıllarda mümkün olmuştur. Bu gelişme devamında toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üreten yapısıyla kentsel kamusal mekanların ve bu mekanlarda üretilen hizmetlerin cinsiyete duyarlı bir bakış açısıyla değerlendirilmesinin, söz konusu eşitsizliklerin ortadan kaldırılmasında hayati öneme sahip olduğunu gündeme getirmiştir.

Araştırmalar dünyanın pek çok yerinde (özellikle gelişmekte olan ülkelerde) kadınların siyaset, ekonomi, eğitim gibi temel alanlarda erkeklere göre ikincil konumlarının ve toplumsal cinsiyete dayalı olarak üstlendikleri rollerin onların kentteki kamusal mekanları deneyimleme sürecini etkilediğini ortaya koymaktadır. Kadınların kentsel mekanlara yönelik deneyimlerinin erkeklerden farklı olması

beraberinde kadınların bu alanlarda erkeklerden farklı ihtiyaçlarının olabileceğini gündeme getirmektedir. Bu ihtiyaçları görmezden gelerek üretilen hizmetlerinse, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini daha da derinleştirdiği görülmektedir. Bu bağlamda çalışma, gelişmiş batı ülkeleri içerisinde yerelde cinsiyete duyarlı hizmet üretiminde dünyaya örnek teşkil edebilecek uygulamalarıyla Avusturya, Kanada ve İsveç'i odağına almıştır.

Ülke örneklerinde görüldüğü üzere, kentsel mekan ve hizmetleri, cinsiyete duyarlı yaklaşımla ele alan politikalar, büyük ölçüde yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve kent sakinlerinin güçlü işbirliği içerisinde gelişmektedir. Özellikle Avusturya'nın Viyana kenti ile İsveç'te, toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve politikalara dahil edilmesinin bir prensip olarak kent yönetiminin temeline oturtulması, pek çok alanla birlikte kentsel mekanların da cinsiyete duyarlı bir bakış açısıyla planlanmasına imkan tanımaktadır. Ayrıca bahsi geçen yerlerde toplumsal cinsiyet eşitliğinin tüm ana plan ve programlara dahil edilmesini destekleyen bakış açısı cinsiyet eşitliğine yönelik ana yaklaşım olduğundan, toplumsal cinsiyet duyarlılığının sürekliliğine ilişkin ek bir çabaya gerek duyulmamaktadır. Bununla birlikte bu üç ülke özelinde incelendiğinde, en üst düzeydeki karar merciinden halka kadar her aşamada toplumsal cinsiyete duyarlı bakış açısının desteklenmesi, bu bakış açısının içselleştirilmesi ve sürekliliğinin sağlanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Ayrıca üç ülkenin kentleri özelindeki incelemeler, bu ülkelerde, cinsiyete duyarlı yerel hizmet planlamasının toplumda dezavantajlı konumda olan çocuk, yaşlı ve engellilerin de kamusal mekanda hayatlarını kolaylaştıracağı görüşünün hakim olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak, bu ülkelerde cinsiyete duyarlı yaklaşım, mevcut uygulamalara sonradan dahil edilmek yerine, politikaların oluşumu sırasında devreye sokulmaktadır. Bu da cinsiyete duyarlı yaklaşımın politikaların özüne indiğini göstermektedir.

Avusturya ve Kanada'dan farklı olarak İsveç'te eğitimden ekonomik yaşama pek çok alanda cinsiyete duyarlı güçlü refah devleti uygulamalarını, ülkenin kamu politikalarına toplumsal cinsiyet eşitliği prensibini yansıtmadaki kendine özgü başarısının temeli olarak değerlendirmek mümkündür. Çünkü örneğin Kanada'da, devletin konut sağlama konusundaki sorumluluklarının yeni sağ politikaları kapsamında kısıtlanarak özel konut piyasasına aktarılmasının, kadınların zaten konut sistemi içerisindeki ikincil konumlarını güçlendirdiği ortaya çıkmıştır (Wekerle, 1997: 172). Bu kapsamda İsveç'in gelişmiş Batı ülkelerine görece toplumsal cinsiyet eşitliği konusundaki başarısında devletin güçlü sosyal yardım uygulamaları göz ardı edilemeyecek niteliktedir.

Gelişmiş ülke örnekleri, bunlara ek olarak, cinsiyete duyarlı politikaların her aşamasında merkez ya da yerelin işbölümü ve işbirliği ilkelerine dayalı bir

uyum içinde faaliyet sürdürdüklerini göstermektedir. Bu da, cinsiyete duyarlı hizmet sunumunda merkez ve yerelin birbirleriyle ilişkilerinin 'denge' temelinde tanımlandığı bir sistemin inşa edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kaynakça

ActionAid, "Safe Cities for Women: from Reality to Rights", 2014, http://global.safecitiesforwomen.org/wp-content/uploads/sites/5/2014/02/safe-cities.pdf, (12.05.2016).

Alkan, A. (2009). "Giriş: Cinsiyet Dinamiklerinin Peşinden Mekanın İzini Sürmek", *Cins Cins Mekan,* Ayten Alkan (drl.), İstanbul: Varlık Yayınları, ss. 7-35.

Alkan, A. (2006). "Belediye Kadınlara da Hizmet Eder", *Yarın için Bugünden Kampanyası Eğitim Dizisi 3*, Ankara:Yalçın Matbaacılık, http://www.kaderankara.org.tr/wp-content/uploads/2015/05/belediyekadinlarada.pdf (10.05.2016).

Alkan, A. (2005). *Yerel Yönetimler ve Cinsiyet,* Ankara: Dipnot Yayınları.

Alkan, A. (1999). "Toplumsal Cinsiyet ve Kent Planlaması", *SBF Dergisi,* 54-4, ss.1-29 http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/54/4/aytenalkan.pdf (20.05.2016).

Atauz, A. (2004). "Toplumsal Cinsiyet, Mekan ve Kentler", *Mimarist Dergisi*, Sayı 14, ss.54-58.

Borbiro, F. (2011). "Dynamics of Gender Equality Institutions in Vienna: the Potential of a Feminist Neo-Institutionalist Explanation", *6th ECRP General Conference,* http://ecpr.eu/filestore/paperproposal/4fc623ef-7aea-4ca2-a71c-7c1e64dc7df6.pdf, (10.05.2016).

Canadian Women's Foundation (2015). "The Gender Wage Gap in Canada", *Fact Sheet,* http://www.canadianwomen.org/sites/canadianwomen.org/files//Fact%20Sheet%20-%20GENDER%20WAGE%20GAP%20-%20August%2013%202015_1.pdf, (12.06.2016).

Commonwealth Association of Planners (2009). "Good Practice in Planning with Gender in the Commonwealth", http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.463.5849&rep=rep1&type=pdf, (16.05.2016).

Cool, J. (2013). "Women in Parliament", *Backgroundpaper,* Canada: Liabrary of Parliament, http://www.lop.parl.gc.ca/content/lop/ResearchPublications/2011-56-e.pdf, (12.06.2016).

Erkarslan, Ö. (2005). "1990' ların Türk Sinemasında Kamusal ve Özel Mekanların Cinsiyetçi Sunumu: Özkan' ın "Bir Kadının Anatomisi" nde kadın/mekan/mülkiyet ilişkilerinin analizi, İletişim Dergisi, Sayı:20, ss.157-174 http://www.iletisimdergisi.gazi.edu.tr/arsiv/20.pdf (11.06.2016).

European Commission (2012). "The Current Situation of Gender Equality in Austria- Country Profile", http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/epo_campaign/130911_epo_country_profile_austria.pdf, (11.06.2016).

European Commission (2013). "The Current Situation of Gender Equality in Sweden- Country Profile", http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/epo_campaign/131006_country-profile_sweden.pdf, (13.06.2016).

International Labour Organization (ILO) (2014). Global Employment Trends Report, http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/---publ/documents/publication/wcms_233953.pdf (25.05.2016).

International Union of Local Auhorities (IULA) (1998). "Worldwide Declaration on Women in Local Governments", Zimbabwe, http://www.rgre.de/hg_iula_women.html, (04.06.2016).

Kalfa, A., Aytekin, B.S. & Dinç, Z.Ö. (2009). "Kent İçi Ulaşımın Cinsiyeti: Ankara Örneği", *Cins Cins Mekan*, Ayten Alkan (drl.), İstanbul: Varlık Yayınları, ss. 217-242.

Kaya, A. (2006). "Kamusal Mekan, Ayrışma ve Kadın", *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilimdalı*, *Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi*, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/TezGoster?key=7d53ed97e31a8bd353d20ca3991cc9a5dbc559d5b50951d324fd38aa3c51398e927d39cec4e941a4 (15.06.2016).

Mackenzie, S. (2002). "Kentte Kadınlar", Bülent Duru & Ayten Alkan (der. & çev.), *Yirminci Yüzyıl Kenti,* Ankara: İmge, http://www.toplumicinsehircilik.org/index.php?option=com_content&view=article&id=86:kentte-kadnlar&catid=3:ceviriler (12.06.2016).

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) (2014). "Health at a Glance: Europe 2014", http://ec.europa.eu/health/reports/docs/health_glance_2014_en.pdf, (10.06.2016).

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) (2006). "Starting Strong II: Early Childhood Education and Care", *Austria,* OECD Publishing, ss. 274-282, http://www.unicef.org/lac/spbarbados/Implementation/ECD/StartingStrongII_OECD_2006.pdf, (11.06.2016).

Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) (2006). "Starting Strong II: Early Childhood Education and Care", *Sweden,* OECD Publishing, ss. 408-414, http://www.unicef.org/lac/spbarbados/Implementation/ECD/StartingStrongII_OECD_2006.pdf, (11.06.2016).

Özer, M. & Biçerli, K. (2004). "Türkiye'de Kadın İşgücünün Panel Veri Analizi", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 55-86 http://kybele.anadolu.edu.tr/makaleler/sb2003_3_1/194880.pdf (11.06.2016).

Ramon, M.D.G. (2004). "Urban Planning, Gender and the Use of Public Space in a Peripherial Neighbourhood of Barcelona", *Cities*, vol. 21, ss.215-223.

Reteguis, N.A., Kushnir, K. & Meilland,T. (2012). "Mapping the Legal Gender Gap in Using Property and Building Credit", World Bank and IFC's Women, Business and The Law Project, http://wbl.worldbank.org/~/media/FPDKM/WBL/Documents/Notes/Le-

gal-Gender-Gap-in-Using-Property-and-Building-Credit.pdf (15.06.2016).

Sundström, A. (2013). "Women's Local Political Representation within 30 European Countries: A comparative data set on regional figures", *University of Gothenburg Working Paper Series,* http://www.qog.pol.gu.se/digitalAssets/1465/1465732_2013_18_sundstro--m.pdf, (12.06.2016).

Swedish Association of Local Authorities and Regions (SALAR), (2008). "Active Work for Gender Equality: A Challenge for Municipalities and County Councils", http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-469-5.pdf, (15.05.2016).

Şengül, H. T. (2001). "Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekanı", *Praksis*, (2), ss.9-31 http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/002-Sengul.pdf (12.06.2016).

Tuncer, S. (2012). "Beşeri Coğrafyaya Feminist İtirazlar," *Fe Dergi* 4, sayı 1, 79-90 http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/002-Sengul.pdf (12.06.2016).

Turcotte, M. (2011). "Women and Education", *Women in Canada: A Gender-Based Statistical Report,* http://www.statcan.gc.ca/pub/89-503-x/2010001/article/11542-eng.pdf, (12.06.2016).

United Nations Centre for Human Settlements (UNCHS) (1995). "Women in Human Settlements Development: Getting the Issues Right", https://books.google.com.tr/books?id=C1u53D0ORrUC&pg=PR3&lpg=PR3&dq=women+in+human+settlements+development&source=bl&ots=gJYdeOXdZ5&sig=DKijlGvIvxvjTossw0JRPS3GCow&hl=tr&sa=X&ei=58SSVP7SMuLP7ga7p4HgDg&ved=0CDgQ6AEwAg#v=onepage&q=women%20in%20human%20settlements%20development&f=false (15.12.2014).

United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat) (2012). "Gender and Urban Planning: Issues and Trends", http://mirror.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=3351 (15.06.2016).

United Nations Human Settlements Programme (UN-Habitat), (2008). "Gender Mainstreaming in Local Authorities: Best Practices", http://www.un.org/womenwatch/ianwge/member_publications/gender_mainstreaming_in_local_authorities.pdf, (13.05.2016).

Urhan, G. (2009). "Uluslararası Dostluk Konseyi (CIF) İsveç Mesleki ve Kültürel Değişim Programı Raporu", https://www.academia.edu/13880192/%C4%B0SVE%C3%87_SOSYAL_REFAH_S%C4%B0STEM%C4%B0_ve_SOSYAL_H%C4%B0ZMETLER-RAPOR, (13.06.2016).

Wedel, H. (2003). *Siyaset ve Cinsiyet,* İstanbul: Metis Yayıncılık.

Wekerle, G. R. (2005). "Gender Planning in Public Transit: Institutionalizing Feminist Policies, Changing Discourse, and Practices", Susan S. Fainstein & Lisa J. Servon (edt.), *Gender and Planning: A Reader*, London: Rutgers University Press, https://books.google.com.tr/books?id=bfJ0_1hjcEgC&pg=PA281&lpg=PA281&dq=safe+city+for+women+-toronto&source=bl&ots=bh3w1leqAZ&sig=AZ4tcsC-pQ-U_jsIXYPhiYhovEE&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwjz5f2EjtTMAhVEJJoKHRYYDoAQ6AEIfTAJ#v=onepa-

ge&q=safe%20city%20for%20women%20toronto&f=false, (12.05.2016).

Wekerle, G. R. (1997). "The Shift to the Market: Gender and Housing Disadvantage", Patricia M. Evans & Gerda R. Wekerle (edt.), *Women and the Canadian Welfare State: Challenges and Change,* Canada: University of Toronto Press, pp. 170-196, https://books.google.com.tr/books?id=waRWToBjcA8C&pg=PA188&lpg=PA188&dq=Women%27s+Participation+in+Housing+Projects+in+Canada&source=bl&ots=fj5d-LoVI58&sig=4hPNwD_MqHpXUTmZ_ZTzYx8G_6g&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwio_8KbhNnMAhUJlxQKHZvtCEcQ6AEIWDAD#v=onepage&q=Women's%20Participation%20in%20Housing%20Projects%20in%20Canada&f=false, (14.05.2016).

Wenner, G., Schneider, W. & Jung, D. (2004). "Gender Equality Policy and Gender Mainstreaming in Scandinavia: An Example of Selected Cities", *Sister Cities Going Gender Report,* http://www.sister-cities-going-gender.org/SISTERS/(2)%20Annex%20I%20(GM%20in%20Scandinavian%20Cities).pdf, (15.05.2016).

Whitzman, C. (2002). "The Voice of Women in Canadian Local Government", Caroline Andrew, Katherine A. Graham & Susan D. Phillips (edt.), *Urban Affairs: Back on the Policy Agenda*, Canada: McGill-Queen's University Press, https://books.google.com.tr/books?id=gdi2uYuSOY4C&pg=PA104&lpg=PA104&dq=toronto+safe+city+committee&source=bl&ots=UbT2YyJsJY&sig=pcyV4DrkFP8cjxzZHELFVxI4LRA&hl=tr&sa=X&ved=0ahUKEwi-69uej9TMAhVJOJoKHa5nD3MQ6AEINDAD#v=onepage&q=toronto%20safe%20city%20committee&f=false, (12.05.2016).

World Bank (2012). "Gender Differences in Employment and Why They Matter", World Development Report, http://siteresources.worldbank.org/INTWDR2012/Resources/7778105-1299699968583/7786210-1315936222006/chapter-5.pdf (10.05.2016).

World Health Organization (WHO) (2014). "Progress on Drinking-Water and Sanitation", http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/112727/1/9789241507240_eng.pdf?ua=1 (10.05.2016).

World Health Organization (WHO) & UNICEF (2010). "Progress on Sanitation and Drinking-Water", http://www.wssinfo.org/fileadmin/user_upload/resources/1278061137-JMP_report_2010_en.pdf (10.05.2016).

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/au.html, (11.06.2016).

http://www.austria.org/the-welfare-state/, (11.06.2016).

http://www.austria.org/health-care/, (11.06.2016).

http://www.bic.at/downloads/tr/brftipps/0_1_bildungssystem_tr.pdf, (11.06.2016).

http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm, (12.06.2016).

http://www.ipu.org/wmn-e/classif.htm, (12.06.2016).

http://www.citylab.com/commute/2013/09/how-design-city-women/6739/, (07.05.2016).

https://remixedcity.wordpress.com/2013/09/20/who-owns-public-space-womens-every-

day-life-in-the-city/, (08.05.2016).

http://www.unesco.org/most/westeu19.htm, (09.05.2016).

https://www.wien.gv.at/english/administration/gendermainstreaming/examples/trafficplanning.html, (10.05.2016).

http://www.difu.de/node/5949, (10.05.2016).

https://www.wien.gv.at/english/administration/gendermainstreaming/examples/lighting.html, (11.10.2016).

http://policytransfer.metropolis.org/case-studies/gender-sensitive-park-design, (11.05.2016).

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ca.html, (11.06.2016).

https://www.angloinfo.com/canada/how-to/canada-money-social-security, (11.06.2016).

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/fields/2226.html, (12.06.2016).

https://www.accesstocare.on.ca/cms/one.aspx?pageId=14861, (12.06.2016).

http://www.bbc.com/news/world-asia-india-22460871, (11.06.2016).

http://data.worldbank.org/indicator/SH.MED.NUMW.P3, (11.06.2016).

http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2768512/, (12.06.2016).

https://www.fcm.ca/home/2016-annual-conference-and-trade-show/program/workshop-8-because-it%E2%80%99s-2016-overcoming-barriers-for-women-in-municipal-government.htm, (12.06.2016).

http://www.endvawnow.org/en/articles/287-incorporate-safety-services-and-design-features-specifically-for-the-needs-of-women-and-girls-in-public-transit-systems-.html?next=288, (12.05.2016).

http://www.endvawnow.org/en/articles/288-pressure-transit-bodies-and-governments-to-incorporate-consideration-of-gender-into-the-everyday-operations-of-transit-services.html?next=289, (12.05.2016).

http://www.endvawnow.org/en/articles/382-make-sure-to-involve-women-as-active-participants-in-the-planning-process-this-means-taking-womens-and-girls-personal-experiences-seriously-.html?next=383, (14.05.2016).

http://www.fcm.ca/home/programs/women-in-local-government/women-in-local-government-news.htm, (14.05.2016).

https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/sw.html, (12.06.2016).

https://sweden.se/society/the-swedish-system-of-government/, (12.06.2016).

http://skl.se/tjanster/englishpages/municipalitiescountycouncilsandregions.1088.html,

(17.05.2016).

http://www.charter-equality.eu/exemple-de-bonnes-pratiques/include-gender-mainstreaming-in-local-urban-planning.html, (16.05.2016).

http://work.sweden.se/plan-your-move/school-and-preschool/, (17.05.2016).